

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ ЮРИДИЧНИЙ ІНСТИТУТ

**Вітвіцький С. С., Бичін С. О., Веснін А. В.,
Червінчук А. В., Атаманенко Ю. Ю., Пилипенко Є. О.**

**НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ВРЕГУЛЮВАННЯ
ПРИМУСОВОГО ВІДКРИТТЯ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ**

Науково-практичні рекомендації

Кривий Ріг
2020

УДК 351.811
ББК 67.9(4Укр)301.1.39.3
В-54

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Донецького юридичного інституту МВС України
(протокол № 2 від 30 вересня 2020 року)*

Рецензенти:

Салманова Олена Юрївна – завідувач кафедри адміністративного права та процесу факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор, заслужений працівник освіти України, полковник поліції

Собакарь Андрій Олексійович – завідувач кафедри адміністративного права, процесу та адміністративної діяльності факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор, підполковник поліції

Марценишин Юрій Ігорович – начальник управління патрульної поліції в Закарпатській області Департаменту патрульної поліції Національної поліції України, кандидат юридичних наук, майор поліції

В-54 **Вітвіцький С. С., Бичін С. О., Веснін А. В., Червінчук А. В., Атаманенко Ю. Ю., Пилипенко Є. О.**

Нормативно-правове врегулювання примусового відкриття транспортних засобів (науково-практичні рекомендації) / С. С. Вітвіцький, С. О. Бичін, А. В. Веснін, А. В. Червінчук, Ю. Ю. Атаманенко, Є. О. Пилипенко. Кривий Ріг : Донецький юридичний інститут МВС України, 2020. 56 с.

ISBN

Дане видання присвячене визначенню загальних принципів застосування заходів примусу співробітниками Національної поліції України, дослідженню правової регламентації та обґрунтуванню необхідності примусового відкриття транспортних засобів, а також дослідженню питання технічного забезпечення примусового відкриття транспортних засобів працівниками поліції.

Викладені у публікації рекомендації можуть бути корисними для співробітників Національної поліції України, працівників, курсантів, студентів та слухачів закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, що здійснюють підготовку поліцейських.

УДК 351.811
ББК 67.9(4Укр)301.1.39.3

ISBN

© Вітвіцький С. С., Бичін С. О.,
Веснін А. В., Червінчук А. В.,
Атаманенко Ю. Ю., Пилипенко Є. О.
2020

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
1. Загальні принципи застосування заходів примусу співробітниками Національної поліції України.....	6
2. Правова регламентація та обґрунтування необхідності примусового відкриття транспортних засобів.....	19
3. Технічне забезпечення примусового відкриття транспортних засобів співробітниками Національної поліції України.....	34
4. Нормативно-правове забезпечення використання спеціального пристрою для примусового відкриття транспортних засобів.....	42
ВИСНОВКИ.....	49
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	51

ВСТУП

Започаткована в Україні реформа правоохоронної системи покликана змінити репресивну модель правоохоронних органів у демократичну модель, направлену на служіння та захист прав, свобод і законних інтересів громадян, забезпечення публічної безпеки і порядку, надання послуг у правоохоронній сфері. Ключовим елементом реформування стало створення нової правоохоронної структури, яка не буде каральною, а нестиме сервісну соціальну функцію. Такою структурою стала Національна поліція України – центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку.

Українське суспільство активно підтримало реформування правоохоронної системи. Рівень довіри населення до новоствореного органу на початкових етапах сягав 66-68%. На чолі започаткованих змін стояла реформа колишніх підрозділів Державтоінспекції та патрульної служби міліції, на зміну яким прийшла патрульна поліція.

Однак, очікування людей здійснилися не повною мірою. На початок лютого 2019 року рівень довіри до Національної поліції України становив уже 37,8%¹. Однією з головних причин зменшення основного критерію оцінки ефективності діяльності органів і підрозділів поліції стало неналежне нормативно-правове забезпечення функціонування новоствореного правоохоронного органу. Так, нові поліцейські, що пройшли процедуру відбору або в установленому порядку процес переатестації та призначені на посади, змушені виконувати свої повноваження у рамках застарілого правового поля. Залишилися поза увагою законодавця ряд основоположних нормативно-правових актів, що регламентують діяльність поліцейського. Чільне місце серед них займає Кодекс України про адміністративні правопорушення, який базується на концептуальних засадах та цінностях суспільства, що були актуальними у 1984 році. Не врегульовує усіх питань службової діяльності й прийнятий у 2015 році Закон України «Про Національну поліцію». За короткий час його дії до положень закону було внесено 16 змін та доповнень. Але й на теперішній

¹ Соціологи Центру Разумкова зафіксували високий рівень довіри громадян до органів системи МВС / Єдиний портал органів системи МВС України. URL: https://mvs.gov.ua/ua/news/18610_Sociologi_Centru_Razumkova_zafiksuvali_visokiy_riven_doviri_gromadyan_do_organiv_sistemi_MVS.htm

час залишаються нагальними цілий ряд актуальних аспектів поліцейської діяльності.

Окремим напрямом вдосконалення нормативно-правового регулювання службової діяльності слід виділити застосування поліцейських заходів примусу. Саме ці питання авторський колектив намагався дослідити у науково-практичних рекомендаціях «Нормативно-правове врегулювання примусового відкриття транспортних засобів» і запропонувати шляхи їх вирішення для забезпечення ефективної діяльності підрозділів поліції та дотримання прав і свобод людини.

1. Загальні принципи застосування заходів примусу співробітниками Національної поліції України

Серед фундаментальних цінностей дієвої конституційної демократії є свобода, наявність якої у особи є однією з передумов її розвитку та соціалізації. Кожен має право на свободу та особисту недоторканість. Такі основоположні права закріплені у ст. 3 Загальної декларації прав людини¹, ст. 9 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод² та ст. 29 Конституції України³.

Право на свободу є невід'ємним та невідчужуваним конституційним правом людини і передбачає можливість вибору своєї поведінки з метою вільного та всебічного розвитку, самостійно діяти відповідно до власних рішень і задумів, визначати пріоритети, робити все, що не заборонено законом, безперешкодно і на власний розсуд пересуватися по території держави, обирати місце проживання тощо. Право на свободу означає, що особа є вільною у своїй діяльності від зовнішнього втручання, за винятком обмежень, які встановлюються Конституцією та законами України.

Відповідно до Міжнародного пакту про громадянські та політичні права 1966 року ніхто не повинен бути позбавлений волі інакше, як на таких підставах і відповідно до такої процедури, які встановлені законом (пункт 1 статті 9)⁴ згідно з положеннями пункту 1 статті 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року нікого не може бути позбавлено свободи інакше ніж відповідно до процедури, встановленої законом, і в таких випадках як:

- законне ув'язнення особи після засудження її компетентним судом;
- законний арешт або затримання особи за невиконання законного припису суду або для забезпечення виконання будь-якого обов'язку, встановленого законом;
- законний арешт або затримання особи, здійснене з метою допровадження її до компетентного судового органу за

¹ Загальна декларація прав людини : Декларація Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй від 10 грудня 1948 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text

² Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : Конвенція Ради Європи від 04 листопада 1950 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

³ Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

⁴ Міжнародний пакт про громадянські і політичні права : Пакт Організації Об'єднаних Націй від 16 грудня 1966 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text

наявності обґрунтованої підозри у вчиненні нею правопорушення або якщо обґрунтовано вважається необхідним запобігти вчиненню нею правопорушення чи її втечі після його вчинення;

- затримання неповнолітнього на підставі законного рішення з метою застосування наглядових заходів виховного характеру або законне затримання неповнолітнього з метою допровадження його до компетентного органу;

- законне затримання осіб для запобігання поширенню інфекційних захворювань, законне затримання психічнохворих, алкоголіків або наркоманів чи бродяг;

- законний арешт або затримання особи з метою запобігання її недозволеному в'їзду в країну чи особи, щодо якої провадиться процедура депортації або екстрадиції¹.

Європейський суд з прав людини у рішенні від 18 лютого 2010 року у справі «Гарькавий проти України» зазначив, що особа не може бути позбавлена або не може позбавлятися свободи, крім випадків, встановлених у пункті 1 статті 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року. Цей перелік винятків є вичерпним і лише вузьке тлумачення цих винятків відповідає цілям цього положення, а саме – гарантувати, що нікого не буде свавільно позбавлено свободи (пункт 63 зазначеного рішення)².

Отже, право на свободу та особисту недоторканність не є абсолютним і може бути обмежене, але тільки на підставах та в порядку, які чітко визначені в законі.

Одним із засобів обмеження права на свободу та особисту недоторканність людини є адміністративне затримання, яке є заходом забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення.

Відповідно до частини першої статті 260 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) у випадках, прямо передбачених законами України, з метою припинення адміністративних правопорушень, коли вичерпано інші заходи впливу, встановлення особи, складення протоколу про адміністративне правопорушення у разі неможливості складення його на місці вчинення правопорушення, якщо

¹ Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : Конвенція Ради Європи від 04 листопада 1950 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

² Справа «Гарькавий проти України» (Заява № 25978/07). Європейський суд з прав людини, Справа від 18 лютого 2010 року. Офіційний вісник України від 16 липня 2010 року. № 51, с. 182, ст. 1736.

складення протоколу є обов'язковим, забезпечення своєчасного і правильного розгляду справ та виконання постанов по справах про адміністративні правопорушення допускається, зокрема, адміністративне затримання особи¹.

Згідно з правовою позицією Конституційного Суду України затримання треба розуміти і як тимчасовий запобіжний кримінально-процесуальний, і як адміністративно-процесуальний заходи, застосування яких обмежує право на свободу та особисту недоторканність індивіда².

На законодавчому рівні зміст поняття «затримання» як адміністративно-процесуального заходу не розкрито, однак аналіз положень пункту 9 частини першої статті 23 Закону України «Про Національну поліцію» дає підстави вважати, що під затриманням законодавець розуміє не лише обмеження свободи особи, підозрюваної у вчиненні кримінального правопорушення, але й адміністративне затримання особи, яка вчинила адміністративне правопорушення (тобто адміністративно-процесуальний захід)³.

Про те, що в результаті затримання обмежується право індивіда на свободу, йдеться також у міжнародних актах, а саме:

- Зводи принципів захисту всіх осіб, які піддаються затриманню або ув'язненню у будь-якій формі, затвердженому Резолюцією 43/173 Генеральної Асамблеї ООН від 09 грудня 1988 року, за яким слово «затримана особа» означає будь-яку особу, позбавлену особистої свободи не в результаті засудження за вчинення правопорушення⁴;

- Правилах Організації Об'єднаних Націй, що стосуються захисту неповнолітніх, позбавлених волі, прийнятих Резолюцією 45/113 Генеральної Асамблеї ООН від 14 грудня 1990 року,

¹ Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07 грудня 1984 року № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>

² Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 56 народних депутатів України про офіційне тлумачення положень ч. 1, ч. 3 ст. 80 Конституції України, ч. 1 ст. 26, ч. 1, ч. 2, ч. 3 ст. 27 Закону України «Про статус народного депутата України» та за конституційним поданням Міністерства внутрішніх справ України про офіційне тлумачення положення ч. 3 ст. 80 Конституції України стосовно затримання народного депутата України (справа про гарантії депутатської недоторканності) від 26 червня 2003 року № 12-рп/2003. Урядовий кур'єр від 16 липня 2003 року. № 129.

³ Про Національну поліцію : Закон України від 02 липня 2015 року № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>

⁴ Резолюція 43/173 Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй від 09 грудня 1988 року «Звід принципів захисту всіх осіб, які піддаються затриманню чи ув'язненню будь-яким чином» : Резолюція Організації Об'єднаних Націй від 09 грудня 1988 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/995_206#Text

згідно з якими «позбавлення свободи означає будь-яку форму затримання чи тюремного ув'язнення будь-якої особи чи її поміщення в державну чи приватну виправну установу»¹;

- Правилах застосування тримання під вартою, умов, у яких воно відбувається, і запровадження гарантій від зловживань, наданих Рекомендацією REC (2006) 13 Комітету Міністрів Ради Європи від 27 вересня 2006 року, які застосовуються до всіх осіб, що підозрюються у вчиненні правопорушення, та в яких, зокрема, йдеться про те, що «тримання під вартою» визначене таким чином, щоб виключити будь-який період утримання під вартою поліції або іншого правоохоронця під час первинного короткого позбавлення свободи ними або будь-ким іншим, уповноваженим застосувати такий захід (наприклад, за правом громадянського арешту) для мети допиту до пред'явлення обвинувачення, а також будь-яке продовження такого затримання, дозволене судовим органом»².

З аналізу положень наведених міжнародних актів не вбачається різниці між кримінальними та адміністративними протиправними діями, оскільки вони охоплюються загальним поняттям «правопорушення».

Слова «затримувати», «тримати» означають залишати, утримувати кого-, що-небудь на якийсь час у певному місці, положенні.

Отже, є підстави для висновку, що внаслідок адміністративного затримання відбувається короткострокове позбавлення людини свободи, право на яку передбачено у статті 29 Конституції України³.

Під час затримання або арешту особи поліцейські повсякчас застосовують поліцейські заходи примусового характеру. При наданні поліцейським правових повноважень із використання сили, спеціальних засобів та вогнепальної зброї держава не звільняє їх від відповідальності щодо захисту права на життя і здоров'я, свободу й безпеку всіх людей.

¹ Резолюція 45/113 Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй від 14 грудня 1990 року : Резолюція Організації Об'єднаних Націй від 14 грудня 1990 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_204#Text

² Рекомендація Rec (2006) 13 Комітету Міністрів державам-учасницям щодо застосування тримання під вартою, умов, у яких воно відбувається, і запровадження гарантій від зловживань з Пояснювальною запискою URL: <http://khpg.org/index.php?id=1166617725>

³ Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень статті 263 Кодексу України про адміністративні правопорушення та пункту 5 частини першої статті 11 Закону України «Про міліцію» (справа про строки адміністративного затримання). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v010p 710-11>

Як слушно зауважив О. О. Трифонов, кінцева мета поліцейського або адміністративного права полягає у можливо повному примиренні інтересів суспільного блага з інтересами особи; суспільство являє собою ніщо інше як сукупність пов'язаних взаємною залежністю особистостей, і тому його інтереси не можуть перебувати у непримиримій протилежності до інтересів особи. Аналізуючи кожен окрему групу суспільних відносин, – поліцейське право повинно визначити як ті поступки, що мають бути здійснені стороною особою суспільству, а з іншої – суспільством особою, – так і ті інтереси суспільства й особи, котрі являються настільки суттєвими, що повинні бути захищеними обов'язково.

Це розмежування здійснюється частково законами, частково загальними адміністративними постановами та індивідуальними розпорядженнями, які в цілях захисту суспільних інтересів, обмежують свободу особи, зобов'язуючи її утриматися від певних дій, або вчинити їх. Ступінь справедливості та доцільності цих імперативів залежить саме від того, наскільки в них взяті до уваги й захищені як інтереси суспільства, так й інтереси особи. Але як би вони в цьому сенсі не були досконалі, – завжди залишаються вірогідними окремі випадки їх порушення, що роблять організацію примусового здійснення норм поліцейського права цілком необхідною¹.

Застосування примусових поліцейських заходів передбачає обмеження прав і свобод людини. Необхідність застосування зазначеного обмеження пояснюється тим, що у будь-якому суспільстві існували та будуть існувати правопорушники, перевиховання та притягнення до відповідальності яких не можливе без застосування до них сили. Проте застосування сили та вогнепальної зброї повинно відповідати чітко визначеним законом вимогам і ситуації, під час якої відбувається таке застосування.

Застосування примусу не є самоціллю, примус є наслідком певної поведінки суб'єктів, яка відхиляється від вимог правових норм, становить загрозу відносинам, що цими нормами регулюються й охороняються, і застосовується з метою усунення (недопущення) такої поведінки. Відповідно, основне призначення заходів примусу полягає в тому, щоб вчасно відреагувати на ті або інші антисуспільні діяння, спонукати,

¹ Трифонов О. О. О мерах полицейского принуждения по прусскому и нашему законодательству. Антология международного полицейского права. (История. Предмет. Методы. Нормы. Классификация.) / Под общей редакцией Ю. И. Римаренка та ін. Том I. Від камералістики до поліцейстики. Херсон: Айлант, 2010. С. 671.

змусити певних осіб виконувати вимоги правових норм, припинити чи перервати правопорушення й тим самим не допустити настання їх шкідливих наслідків.

Водночас примус завжди є правовим, оскільки він регулюється різними галузями права (адміністративним, кримінальним, цивільно-правовим тощо).

Поліцейські примусові заходи є винятковими заходами адміністративного примусу, що безпосередньо припиняють наявні правопорушення або об'єктивно протиправні діяння¹.

Застосування поліцейських примусових заходів має перш за все міжнародне правове регулювання. Так, стаття 3 Кодексу поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку проголошує, що співробітники правоохоронних органів можуть застосовувати силу тільки тоді, коли це необхідно, і в межах, необхідних для виконання своїх обов'язків².

Це положення підкреслює, що застосування сили з боку працівників правоохоронних органів повинно бути винятковим; воно означає, що працівники правоохоронних органів можуть бути уповноважені застосовувати силу, що є обґрунтовано необхідною в обставинах для запобігання злочину або в здійсненні або допомозі у законному арешті правопорушників або підозрюваних правопорушників, не може бути використана сила, що виходить за рамки цього.

Національне законодавство, як правило, обмежує застосування сили працівників правоохоронних органів відповідно до принципу пропорційності. Слід розуміти, що такі тлумачення національного принципу пропорційності мають дотримуватися при тлумаченні цього положення. Ні в якому разі це положення не слід тлумачити як таке, що дозволяє використовувати силу, яка є непропорційною до законної мети, яку необхідно досягти.

Використання вогнепальної зброї вважається надзвичайною мірою. Необхідно докласти всіх зусиль, щоб виключити використання вогнепальної зброї, особливо проти дітей. Загалом, вогнепальна зброя не повинна використовуватися, за винятком випадків, коли підозрюваний правопорушник надає збройний опір або іншим чином ставить під загрозу життя інших людей, а менш екстремальні заходи не

¹ Закон України «Про Національну поліцію» : науково-практичний коментар / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ ; за заг. ред. В. В. Сокурєнка ; [О. І. Безпалова, К. Ю. Мельник, О. О. Юхно та ін. ; передм. В. В. Сокурєнка]. Харків, 2016. С. 174.

² Code of Conduct for Law Enforcement Officials Adopted by General Assembly resolution 34/169 of 17 December 1979. URL: <https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/LawEnforcementOfficials.aspx>

є достатніми для того, щоб стримати або затримати підозрюваного злочинця. Про кожен випадок застосування вогнепальної зброї слід негайно доповідати компетентним органам¹.

Основні принципи застосування сили та вогнепальної зброї посадовими особами з підтримання правопорядку були прийняті восьмим Конгресом Організації Об'єднаних Націй з попередження злочинності та поведження з правопорушниками 07 вересня 1990 року².

Цими Принципами визначено, що посадові особи з підтримання правопорядку при виконанні свої повноважень, наскільки це можливо, використовують ненасильницькі засоби до вимушеного застосування сили або вогнепальної зброї. Вони можуть застосовувати силу і вогнепальну зброю тільки в тих випадках, коли інші засоби є неефективними або не дають будь-яких надій на досягнення наміченого результату.

У всіх випадках, коли застосування сили або вогнепальної зброї неминуче, посадові особи з підтримання правопорядку:

- виявляють стриманість у такому застосуванні сили і діють виходячи із серйозності правопорушення і тій законній меті, яка повинна бути досягнута;

- зводять до мінімуму можливість заподіяння шкоди і нанесення поранень і охороняють людське життя;

- забезпечують надання медичної та іншої допомоги будь-яким пораненим або потерпілим особам в найкоротші терміни;

- забезпечують, щоб родичі або близькі друзі поранених або постраждалих осіб повідомлялися в якомога більш короткий строк.

Принципи містять у собі напрямки, за якими держави мають розробляти правила, які б містили положення про:

- розробку максимально широкого кола засобів для озброєння посадових осіб різними видами зброї й боєприпасів, що забезпечують диференційоване використання сили та вогнепальної зброї;

- розробку несмертоносною попереджувальною зброєю для обмеження застосування засобів, які здатні викликати смерть або травму;

¹ Code of Conduct for Law Enforcement Officials Adopted by General Assembly resolution 34/169 of 17 December 1979. URL: <https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/LawEnforcementOfficials.aspx>

² Basic Principles on the Use of Force and Firearms by Law Enforcement Officials. Adopted by the Eighth United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders, Havana, Cuba, 27 August to 7 September 1990. URL: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/useofforceandfirearms.aspx>

– озброєння посадових осіб засобами самозахисту, такими, як щити, шоломи, куленепробивні жилети й куленепробивні засоби транспортування з метою зменшення потреби у використанні зброї будь-якого виду;

– забезпечення ретельної оцінки розробки й використання не смертоносної попереджувальної зброї з метою мінімізації ризику піддати небезпеці сторонніх осіб, а також для того, щоб використання будь-якої зброї ретельно контролювалося;

– визначення обставин, за яких посадовим особам із підтримання правопорядку дозволяється носити вогнепальну зброю, та про дозволені види вогнепальної зброї та боєприпасів;

– забезпечення положення, за якого вогнепальна зброя використовується лише тоді, коли це доречно, до того ж у такий спосіб, який скоріш за все сприятиме зменшенню ризику заподіяння шкоди, яка не є необхідною;

– заборону використання вогнепальної зброї та боєприпасів, які викликають необґрунтовані травми або такі, що являють собою необґрунтований ризик;

– регулювання процедури контролю, зберігання й видачі вогнепальної зброї та боєприпасів і включення процедур, що спрямовані на забезпечення таких умов, за яких посадові особи звітують про зброю та боєприпаси, які їм видають;

– необхідність попередження у випадку, коли планується зробити постріл з вогнепальної зброї;

– встановлення системи звітності щодо випадків застосування посадовими особами з підтримання правопорядку табельної вогнепальної зброї під час виконання службових обов'язків¹.

Національне законодавство України також містить низку положень, які встановлюють порядок, умови та підстави застосування сили, спеціальних засобів і вогнепальної зброї. Так, Закон України «Про Національну поліцію» від 02 липня 2015 року № 580-VIII визначає, які саме заходи примусу можуть бути застосовані для виконання покладених на поліцію обов'язків. Поліцейський за жодних обставин не може застосовувати тих заходів примусу, що не визначені Законом України «Про Національну поліцію» (ст. 42).

Отже, поліцейський під час виконання своїх службових обов'язків може застосовувати фізичний вплив (силу), спеціальні засоби та вогнепальну зброю.

¹ Basic Principles on the Use of Force and Firearms by Law Enforcement Officials. Adopted by the Eighth United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders, Havana, Cuba, 27 August to 7 September 1990. URL: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/useofforceandfirearms.aspx>

Фізичним впливом є застосування будь-якої фізичної сили, а також спеціальних прийомів боротьби з метою припинення протиправних дій правопорушників¹.

Спеціальні засоби як поліцейські заходи примусу – це сукупність пристроїв, приладів і предметів, спеціально виготовлених, конструктивно призначених і технічно придатних для захисту людей від ураження різними предметами (у тому числі від зброї), тимчасового (відворотного) ураження людини (правопорушника, супротивника), пригнічення чи обмеження волі людини (психологічної чи фізичної) шляхом здійснення впливу на неї чи предмети, що її оточують, з чітким регулюванням підстав і правил застосування таких засобів та службових тварин².

Для виконання своїх повноважень поліцейські можуть використовувати такі спеціальні засоби:

- 1) гумові та пластикові кийки;
- 2) електрошокові пристрої контактної та контактнo-дистанційної дії;
- 3) засоби обмеження рухомості (кайданки, сітки для зв'язування тощо);
- 4) засоби, споряджені речовинами сльозогінної та дратівної дії;
- 5) засоби примусової зупинки транспорту;
- 6) спеціальні маркувальні та фарбувальні засоби;
- 7) службові собаки та службові коні;
- 8) пристрої, гранати та боєприпаси світлозвукової дії;
- 9) засоби акустичного та мікрохвильового впливу;
- 10) пристрої, гранати, боєприпаси та малогабаритні підривні пристрої для руйнування перешкод і примусового відчинення приміщень;
- 11) пристрої для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії;
- 12) засоби, споряджені безпечними димоутворюючими препаратами;
- 13) водомети, бронемашини та інші спеціальні транспортні засоби.

Відповідно до ст. 43 «Порядок застосування поліцейських заходів примусу» поліцейський зобов'язаний заздалегідь

¹ Про Національну поліцію : Закон України від 02 липня 2015 року № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>

² Про Національну поліцію : Закон України від 02 липня 2015 року № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>

попередити особу про застосування фізичної сили, спеціальних засобів і вогнепальної зброї та надати їй достатньо часу для виконання законної вимоги поліцейського, крім випадку, коли зволікання може спричинити посягання на життя і здоров'я особи чи (та/або) поліцейського або інші тяжкі наслідки, або в ситуації, що склалася, таке попередження є не виправданим або неможливим.

Попередження може бути зроблено голосом, а за значної відстані або звернення до великої групи людей – через гучномовні установки, підсилювачі звуку.

Вид та інтенсивність застосування заходів примусу визначаються з урахуванням конкретної ситуації, характеру правопорушення та індивідуальних особливостей особи, яка вчинила правопорушення.

Поліцейські зобов'язані надавати невідкладну медичну допомогу особам, які постраждали в результаті застосування заходів примусу.

Заборонено застосування фізичної сили, спеціальних засобів і вогнепальної зброї до жінок з явними ознаками вагітності, малолітніх осіб, осіб з явними ознаками обмежених можливостей або старості, крім випадків учинення ними збройного чи групового нападу, учинення збройного опору поліцейському, що загрожує життю і здоров'ю інших осіб або поліцейських, якщо відбити такий напад або опір іншими способами і засобами неможливо¹.

Отже, поліцейський як захід примусу може застосовувати фізичну силу, у тому числі спеціальні прийоми боротьби (рукопашного бою), для забезпечення особистої безпеки або/та безпеки інших осіб, припинення правопорушення, затримання особи, яка вчинила правопорушення, якщо застосування інших поліцейських заходів не забезпечує виконання поліцейським повноважень, покладених на нього законом (ст. 44).

Також для забезпечення публічної безпеки і порядку поліцейський може застосовувати певні спеціальні засоби, попередньо пройшовши відповідну спеціальну підготовку.

Закон України «Про Національну поліцію» визначає, які саме спеціальні засоби та в яких випадках вони можуть застосовуватись поліцейськими (ст. 45):

1) кайданки та інші засоби обмеження рухомості застосовуються:

¹ Про Національну поліцію : Закон України від 02 липня 2015 року № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>

а) до особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення та чинить опір поліцейському або намагається втекти;

б) під час затримання особи;

в) під час конвоювання (доставляння) затриманого або заарештованого;

г) якщо особа своїми небезпечними діями може завдати шкоду собі й оточуючим;

ґ) проведення процесуальних дій з особами у випадках, коли вони можуть створити реальну небезпеку оточуючим або собі;

2) гумові та пластикові кийки застосовуються для:

а) відбиття нападу на поліцейського, іншу особу та/або об'єкт, що перебуває під охороною;

б) затримання особи, яка вчинила правопорушення і чинить злісну непокору законній вимозі поліцейського;

в) припинення групового порушення громадського порядку чи масових заворушень;

3) засоби, споряджені речовинами сльозогінної та дратівної дії, застосовуються для:

а) відбиття нападу на поліцейського, іншу особу та/або об'єкт, що перебуває під охороною;

б) припинення групового порушення громадського порядку чи масових заворушень;

4) засоби примусової зупинки транспорту застосовуються для примусової зупинки транспортного засобу, водій якого не виконав законні вимоги поліцейського щодо зупинки транспортного засобу, або якщо дії водія транспортного засобу створюють загрозу життю чи здоров'ю людини;

5) пристрої, гранати, боеприпаси та малогабаритні підривні пристрої для руйнування перешкод і примусового відчинення приміщень застосовуються для:

а) затримання особи;

б) звільнення особи, незаконно позбавленої свободи, яка знаходиться у приміщенні;

б) електрошокові пристрої контактної та контактнo-дистанційної дії застосовуються для:

а) відбиття нападу на поліцейського, іншу особу та/або об'єкт, що перебуває під охороною;

б) відбиття нападу тварини, що загрожує життю і здоров'ю особи чи поліцейського;

7) спеціальні маркувальні та фарбувальні засоби застосовуються для:

а) маркування особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення;

б) припинення групового порушення громадського порядку чи масових заворушень з метою подальшого виявлення осіб та затримання, а також контролю за переміщенням речей;

8) пристрої, гранати та боєприпаси світлозвукової дії, засоби акустичного та мікрохвильового впливу застосовуються для:

а) відбиття нападу на поліцейського, іншу особу та/або об'єкт, що перебуває під охороною;

б) затримання особи, яка чинить збройний опір, або з метою примусити таку особу залишити територію (транспортний засіб, будівлю, споруду, земельну ділянку), де перебуває така особа;

в) звільнення особи, незаконно позбавленої свободи, яка знаходиться у приміщенні;

9) водомети, бронемашини та інші спеціальні транспортні засоби застосовуються для:

а) припинення групового порушення громадського порядку чи масових заворушень;

б) відбиття групового нападу, що загрожує життю та здоров'ю людей;

в) примусової зупинки транспортного засобу, водій якого не виконав законні вимоги поліцейського зупинитися;

г) затримання озброєної особи, яка підозрюється у вчиненні злочину;

10) пристрої для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, застосовуються для:

а) захисту від нападу, що загрожує життю та здоров'ю людей, у тому числі поліцейського;

б) відбиття збройного нападу на об'єкти, що перебувають під охороною, конвої, житлові та нежитлові приміщення, а також для звільнення їх у разі захоплення;

в) затримання особи, яка підозрюється у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого злочину і яка намагається втекти;

г) затримання особи, яка чинить збройний опір або намагається втекти з-під варти;

г) затримання озброєної особи, яка погрожує застосуванням зброї та інших предметів, що загрожують життю чи здоров'ю людей, у тому числі поліцейського;

д) подання сигналу тривоги або виклику допоміжних сил;

е) знешкодження тварини, яка загрожує життю чи здоров'ю людей, у тому числі поліцейського;

є) припинення групового порушення громадського порядку чи масових заворушень;

ж) відбиття групового нападу, що загрожує життю чи здоров'ю людей;

11) засоби, споряджені безпечними димоутворювальними препаратами, застосовуються для:

а) забезпечення маскуванню дій поліцейських, спрямованих на затримання особи, яка чинить збройний опір, або для того, щоб примусити таку особу залишити територію (транспортний засіб, будівлю, споруду, земельну ділянку), на якій вона перебуває;

б) звільнення особи, незаконно позбавленої свободи;

12) службовий собака застосовується під час:

а) патрулювання;

б) переслідування та затримання особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення;

в) під час конвоювання (доставлення) затриманої або заарештованої особи;

г) для відбиття нападу на особу та/або поліцейського;

13) службовий кінь застосовується під час:

а) патрулювання;

б) переслідування та затримання особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення

Для застосування спеціальних засобів передбачено й ряд обмежень, зокрема, поліції (поліцейському) заборонено:

1) наносити удари гумовими (пластиковими) кийками по голові, шиї, ключичній ділянці, статевих органах, попереку (куприку) і в живіт;

2) під час застосування засобів, споряджених речовинами сльозогінної та дратівної дії, здійснювати прицільну стрільбу по людях, розкидання і відстрілювання гранат у натовп, повторне застосування їх у межах зони ураження в період дії цих речовин;

3) відстрілювати патрони, споряджені гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, з порушенням визначених технічними характеристиками вимог щодо відстані від особи та стрільби в окремі частини голови і тіла людини;

4) застосовувати водомети при температурі повітря нижче +10°C;

5) застосовувати засоби примусової зупинки транспорту для примусової зупинки мотоциклів, мотоколясок, моторолерів, мопедів, транспортного засобу, що здійснює пасажирські перевезення, а також застосовувати такі засоби на гірських шляхах або ділянках шляхів з обмеженою видимістю, залізничних переїздах, мостах, шляхопроводах, естакадах, у тунелях;

б) застосовувати кайданки більше ніж 2 години безперервного використання або без послаблення їх тиску.

Застосування малогабаритного підривного пристрою для відкриття приміщень є виправданим, якщо шкода, заподіяна охоронюваним законом правам та інтересам, є меншою, ніж шкода, яку вдалося відвернути.

Водночас, Закон визначає лише загальні правила застосування спеціальних засобів. Правила зберігання, носіння та застосування спеціальних засобів, що є на озброєнні поліції, визначаються нормативними актами Міністерства внутрішніх справ України.

Наразі підзаконними нормативно-правовими актами МВС України врегульованими є Правила використання (застосування) службових собак у протидії злочинності та забезпеченні публічної безпеки і порядку¹ та Правила зберігання, носіння та застосування спеціальних засобів «Терен-6», «Терен-7» і «Терен-7М»².

2. Правова регламентація та обґрунтування необхідності примусового відкриття транспортних засобів

Забезпечення публічної безпеки і порядку, охорона прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидія злочинності є головними завданнями Національної поліції України у сфері надання поліцейських послуг.

Соціально-політична ситуація в країні, насамперед погіршення ситуації у сфері дотримання прав людини в населених пунктах, на території яких органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження, а також тимчасово окупованій території України, викликає загрозу порушення балансу між забезпеченням безпеки і дотриманням

¹ Про затвердження Інструкції з організації діяльності кінологічних підрозділів Національної поліції України : Наказ МВС України від 01 листопада 2016 року № 1145. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1544-16#Text>

² Про затвердження Правил зберігання, носіння та застосування спеціальних засобів «Терен-6», «Терен-7» і «Терен-7М» : Наказ МВС України від 18 жовтня 2018 року № 847. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1508-18#Text>

прав людини на користь державної безпеки внаслідок підвищення рівня загроз національній безпеці та територіальній цілісності України. Сучасні виклики і загрози, перш за все гібридні, обумовлені впливом комплексу соціально-демографічних, економічних, політичних, правових, психологічних і технологічних чинників, вимагають системного реагування, адекватної трансформації як усього сектору безпеки, так і системи внутрішніх справ зокрема, а також включення цієї системи у сферу політичних пріоритетів держави.

Серед шляхів вирішення цих викликів, як визначає Стратегія розвитку системи Міністерства внутрішніх справ України до 2020 року, є удосконалення нормативно-правового регулювання підстав і порядку застосування працівниками органів системи МВС фізичної сили, спеціальних засобів і вогнепальної зброї¹.

Адміністративно-правові відносини у сфері безпеки дорожнього руху залишаються одним із найгостріших питань суспільного життя країни. А юрисдикційна діяльність Національної поліції як головного органу державної влади, що забезпечує безпеку дорожнього руху, продовжує бути найбільш конфліктною сферою взаємовідносин поліцейських та громадян.

Питання «достатності» поліцейських заходів для виконання покладених на патрульну поліцію завдань у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху та «завершеності» їх правового врегулювання дедалі все частіше стають предметом обговорення науковців, правозахисників та практичних співробітників Національної поліції. Адже метод переконання не завжди дозволяє вплинути на ситуацію та забезпечити публічну безпеку й порядок без застосування більш радикальних превентивних і спеціальних примусових заходів.

З цього приводу цікавою є думка Р. М. Пилипіва, який пропонує додати до превентивних поліцейських заходів повноваження – вимагати від водія зупиненого на законних підставах транспортного засобу відкрити вікно не менше, ніж на дві третини, ввімкнути світло в салоні автомобіля та не залишати транспортний засіб без конкретної команди поліцейського. А у разі відмови водія або особи, яка знаходиться у транспортному засобі, виконати законну вимогу поліцейського відкрити вікно або вийти з автомобіля – застосовувати гумові та пластикові кийки для примусового розбиття скла транспортного

¹ Про схвалення Стратегії розвитку органів системи Міністерства внутрішніх справ на період до 2020 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 листопада 2017 року № 1023-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-2017-%D1%80#Text>

засобу. Також для розбиття скла дозволити поліції застосовувати вогнепальну зброю як спеціальний засіб (руків'я пістолета або приклад автомата) без застосування кінетичної енергії набоїв¹.

Схожу позицію висловило й керівництво МВС України за наслідками загибелі двох патрульних поліцейських 25 вересня 2016 року у м. Дніпро. Після цієї трагічної події високопосадовцями правоохоронних органів було запропоновано запровадити презумпцію правоти поліцейського, яка означає, що при виконанні службового обов'язку поліцейський діє завідомо правомірно та у межах закону. Якщо громадянин вважає інакше – він все одно має підкоритися і лише потім може оскаржити або дії правоохоронця, або його бездіяльність.

Проте цей принцип може діяти тільки у тому випадку, коли суспільство буде впевнене, що поліцейський, який перебуває на службі, діє виключно в межах повноважень та закону. Крім того, держава повинна гарантувати справедливі суди, які в найкоротший час всебічно та об'єктивно розглянуть справу та зможуть оцінити законність дій поліцейського, якщо притягнена до адміністративної відповідальності особа матиме певні сумніви².

Отже, наразі складно говорити про широку суспільну підтримку ідеї впровадження в Україні презумпції правоти поліцейського. Зрозуміло, що в умовах ускладнення в країні криміногенної ситуації ефективного виконання покладених на поліцейських законом завдань – забезпечення публічної безпеки і порядку; охорона прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; протидія злочинності; надання в межах визначених законом послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги – вимагає додаткових зусиль. Співробітники поліції мають бути захищеними не лише фізично, а й законодавчо. Вони повинні мати відповідні повноваження, а громадяни зобов'язані їх розпорядження виконувати. Водночас такий підхід є виправданим і може діяти лише в тому випадку, коли суспільство матиме упевненість, що

¹ Пилипів Р. М. Проблеми правозастосування поліцейських заходів під час нагляду за дорожнім рухом. Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. 2017. № 2(77). С. 86.

² Журко О. Презумпція правоти поліцейського: закон і практика. URL: <https://tsn.ua/blogi/themes/law/prezumpciya-pravoti-policeyskogo-zakon-i-praktika-754479.html>

поліцейський, який перебуває на службі, діє виключно в межах повноважень та закону¹.

В той же час, сьогодні поліцейські під час виконання своїх повноважень часто перебувають в обстановці правової невизначеності. З одного боку, як будь-яка посадова особа органів державної влади, співробітники поліції зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. З іншого – чинним законодавством не завжди врегульовано порядок дій співробітників правоохоронних органів, спрямованих на виконання завдань, які покладені на Національну поліцію України. Отже, недосконалість чинного законодавства та неоднозначність застосування окремих правових норм деструктивно впливають на службову діяльність правоохоронців. Опинившись у такому становищі, поліцейський часто стає перед вибором: забезпечити виконання покладених на поліцію завдань та діяти у спосіб, невизначений законом, або не вчиняти дій, які невизначені українським законодавством та відповідно не виконати певні покладені на нього обов'язки. Можливий і третій варіант поведінки: виконати покладені на поліцію завдання у визначений чинним законодавством України спосіб.

До таких «проблемних» ситуацій, зокрема належить поведінка водіїв, спрямована на ухилення від відповідальності за вчинені правопорушення шляхом самоізоляції в салоні власного автомобіля для уникнення контакту з поліцейським. Дедалі такі факти набувають все більшого поширення.

Так, 30 червня 2019 року у Дарницькому районі м. Києва водій BMW 535i проїхав пішохідний перехід на заборонний сигнал світлофора, чим порушив Правила дорожнього руху. Побачивши порушення, екіпаж поліції зупинив порушника на вулиці Анни Ахматової. Але водій відмовився спілкуватися з правоохоронцями і різко почав рух, наїхавши заднім колесом на ногу патрульному.

Зупинити автомобіль правопорушника знову вдалося лише після попередження про застосування зброї, оскільки водій своїми маневрами створював небезпеку здоров'ю інших учасників руху. Після того, як патрульні заблокували порушника, він закритися в салоні і відмовився залишати автомобіль.

¹ Гранчак Т. Презумпція правоти поліцейського в умовах України – крок до європейської практики чи поліцейської держави? Україна: події, факти, коментарі. 2016. № 18. С. 7–18. URL: <http://nbuviap.gov.ua/images/ukraine/2016/ukr18.pdf>.

На місце пригоди прибули ще кілька екіпажів і силою дістали чоловіка з салону. В результаті наїзду у поліцейського зафіксували забій пальця на правій нозі¹.

22 січня 2018 року близько 15-ї години у Центрально-Міському районі м. Кривого Рогу поліцейські зупинили вантажний транспортний засіб DAF, водій якого порушив вимоги дорожнього знаку. Під час перевірки документів, було встановлено, що водій позбавлений права керування транспортним засобом за вчинення правопорушення, відповідальність за яке передбачена ст. 130 КУпАП. Враховуючи це, у патрульних виникла підозра, що посвідчення на право керування транспортним засобом є несправжнім та має ознаки підробки, у зв'язку з чим на місце було викликано слідчо-оперативну групу. Після закінчення розгляду справи про адміністративне правопорушення співробітники поліції відправилися до патрульного автомобіля для складання постанови. Згодом вони підійшли до вантажівки, щоб ознайомити водія з адміністративними матеріалами та виявили, що останній зачинився. Зазирнувши в салон, було помічено, що у водія відсутні ознаки життя, а навколо шиї обмотаний ремінь. Після цього патрульні негайно викликали швидку допомогу й розбили бокове скло вантажівки, проте врятувати водія не вдалося².

17 жовтня 2018 року близько 15-ї години на перехресті вул. Микільської та вул. Садової м. Миколаєва поліцейськими спільно з співробітниками митної служби був зупинений автомобіль Ford, не зареєстрований в Україні у встановлені законодавством строки та близько року перебуває на території держави з порушенням строків тимчасового ввезення. За результатами перевірки було прийняте рішення про тимчасове затримання транспортного засобу, для чого на місце був викликаний автоевакуатор. Однак водій не дав цього зробити – разом з дружиною, дитиною і прибулим на місце пригоди адвокатом закрився всередині автомобіля, щоб запобігти евакуації автомобіля. Через кілька годин водієві автомобіля стало погано, у нього підвищився тиск. На місце викликали «швидку», яка госпіталізувала водія автівки.

¹ Водій BMW наїхав на патрульного в Києві і закрився в машині. URL: https://zik.ua/news/2019/06/30/vodiy_bmw_naihav_na_patrulnogo_v_kyievi_i_zakryvsya_v_mashyni_1599257

² В Кривом Роге, поспорив с патрульными, водитель закрылся в автомобиле и повесился. URL: <https://www.0564.ua/news/1930091/v-krivom-roge-posporiv-s-patrunymi-voditel-zakrylsa-v-avtomobile-i-povesilsa-foto>

У підсумку, автомобіль з місця події евакуатором був доставлений на спеціальний майданчик¹.

У ніч на 03 травня 2018 року у м. Луцьку, на вулиці Рівненській, екіпаж патрульної поліції помітив автомобіль Volkswagen Passat, який проїхав на червоний сигнал світлофора, чим порушив Правила дорожнього руху. Зупинивши автомобіль, патрульні побачили, як водій пересів на пасажирське сидіння, зачинив вікна і двері, а також викликав швидку допомогу, обумовивши це погіршенням стану здоров'я.

Коли прибули медики, чоловік і далі не відчиняв двері та не реагував на вимоги правоохоронців. Оскільки могла бути загроза життю громадянина, поліцейські змушені були вибити вікно автомобіля. Однак від медичної допомоги водій відмовився. Натомість патрульними було виявленого у нього ознаки алкогольного сп'яніння.

За злісну непокору поліцейським, керування в стані сп'яніння, а також проїзд на заборонний сигнал світлофора були складені адміністративні матеріали².

Також мають місце випадки застосування сили для примусового вилучення осіб із зачиненого транспортного засобу й представниками інших правоохоронних органів, уповноважених на застосування заходів фізичного впливу, спеціальних засобів та вогнепальної зброї в порядку, визначеному Законом України «Про Національну поліцію», зокрема, військовослужбовцями Державної прикордонної служби України³.

Так, 21 квітня 2019 року у прикордонній смузі вздовж українсько-молдовського кордону на автомобільній дорозі біля населеного пункту Зелена Кельменецького району Чернівецької області співробітниками Державної прикордонної служби був виставлений контрольний пост з перевірки документів водіїв та транспортних засобів, якими вони керують. Близько опівдня до прикордонного посту підїхав автомобіль марки «Dodge». На вимогу прикордонників пред'явити документи водій не відреагував, а надалі й зовсім ігнорував законні вимоги службовців. Висловлюючи своє невдоволення, чоловік зачинився

¹ В Николаеве полицейские хотели эвакуировать «Форд» на «евробляхах»: водитель закрылся в машине. URL: <https://novosti-n.org/news/read/153545.html>

² У Луцьку п'яний водій зачинився від поліцейських в машині і викликав швидку. URL: <https://konkurent.in.ua/publication/26063/u-lucku-pyanij-vodij-zachinivsyav-vidpolicejskih-v-mashini-i-viklikav-shvidku-video/>

³ Про Державну прикордонну службу України : Закон України від 03 квітня 2003 року № 661-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/661-15#Text>

в автівці й провокував представників прикордонної служби. Врешті прикордонникам довелося застосувати силу стосовно водія шляхом пошкодження скла водійських дверцят та затримати правопорушника. Особу притягнуто до адміністративної відповідальності за злісну непокору законним вимогам співробітників Державної прикордонної служби України¹.

Також нерідко виникає потреба у проникненні до транспортного засобу не лише для порятунку людей, а й тварин. 25 липня 2019 року екіпаж патрульної поліції отримав виклик на вулицю Насипну м. Львова, де в одному з автомобілів, зі слів заявників, помирало від спеки цуценя. Поліцейські прибули на місце та побачили групу людей, які стояли біля автомобіля Opel та намагалися його відчинити. Собака лежав в салоні, висолопивши язика, та вже не реагувала на голос людей. Поліцейські перевірили автомобіль у всіх доступних базах, проте телефону власника там не було. Спільно з людьми, патрульні спробували відчинити вікно силою, щоб не завдати власнику матеріальних збитків, проте воно не піддавалося. Офіцери побачили, що тварина геть зневоднена та ледве дихає, тому прийняли рішення і розбили вікно автомобіля. Собака ледь рухався. Його винесли на повітря та дали води. За деякий час тварина оклигала.

Згодом на місце події прибув власник автомобіля, який пояснив присутнім, що, залишаючи собаку наодинці, не подумав про те, що йому може стати погано за час своєї відсутності. Водія запросили у відділ поліції, де на нього за залишення тварини напризволяще було складено протокол за вчинення адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 89 КУпАП².

Зазначені факти свідчать про поширеність такого явища, як примусове відкриття поліцейськими транспортних засобів правопорушників, та відсутність достатнього правового регулювання дій правоохоронців у подібних ситуаціях.

Не зважаючи на передумови та мотиви такої поведінки, водії та пасажирки намагаються ізолювати себе від представників правоохоронних органів шляхом зачинення в

¹ На буковинському кордоні з Молдовою водій зачинився в авто та ігнорував прикордонників. URL: <https://www.0372.ua/news/2372737/na-bukovinskomu-kordoni-z-moldovou-vodij-zacinivsa-v-avto-ta-ignoruvav-prikordonnikiv>

² У Львові патрульні визволили цуценя із закритого на спеці автомобіля. URL: <http://patrol.police.gov.ua/2019/07/26/u-lvovi-patruelni-vyzvolily-tsutsenya-iz-zakrytogo-na-spetsi-avtomobilya/>

автомобілі для приховування власної неправомірної поведінки або уникнення відповідальності за вчинені правопорушення.

Зазвичай, це пов'язане із вчиненням злісної непокори законному розпорядженню або вимозі поліцейського при виконанні ним службових обов'язків. Адже така поведінка особи стає явною лише після звернення до неї поліцейського та після висунення до неї законних вимог. Поліцейський під час виконання покладених на поліцію повноважень є представником держави. Законні вимоги поліцейського є обов'язковими для виконання всіма фізичними та юридичними особами.

Вимоги поліцейських мають бути тільки законними, тобто такими, що висуваються відповідно до чинного законодавства та належать до компетенції поліції. Вимоги поліцейського, які є за своєю внутрішньою суттю законними, тобто такими, що відповідають змісту закону, але висунуті поліцейським поза межами його компетенції, не можуть вважатися законними.

Якщо фізична особа або представник юридичної особи встановили законність вимог поліцейського, вони мають їх виконати. У невиконання законних вимог поліцейського він має право застосовувати примус (на підставі та в порядку, визначених законодавством) для виконання своїх обов'язків, а особи, які не виконують вимоги, можуть притягатися до відповідальності за таке невиконання¹.

Відповідно до Закону України «Про Національну поліцію», за загальним правилом, поліцейський має право застосовувати такі заходи примусу, як фізична сила, у тому числі спеціальні прийоми боротьби (рукопашного бою), для припинення правопорушення, затримання особи, яка вчинила правопорушення, якщо застосування інших поліцейських заходів не забезпечує виконання поліцейським повноважень, покладених на нього законом. Крім цього, співробітник поліції може застосовувати гумові та пластикові кийки, як спеціальний засіб, для затримання особи, яка вчинила правопорушення і чинить злісну непокору законній вимозі поліцейського. Однак, застосування зазначених заходів відносно особи, яка перебуває у транспортному засобі є можливим лише у разі наявності фізичного доступу до неї, наприклад, через відчинені двері або вікно автомобіля. У разі, коли особа зачинилася в транспортному

¹ Закон України «Про Національну поліцію» : науково-практичний коментар / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ ; за заг. ред. В. В. Сокурєнка ; [О. І. Безпалова, К. Ю. Мельник, О. О. Южно та ін. ; передм. В. В. Сокурєнка]. Харків, 2016. С. 240.

засобі, перед застосуванням заходів примусу до неї поліцейському потрібно проникнути до автомобіля.

Слід зазначити, що законодавство України розглядає проникнення поліції до житла чи іншого володіння особи без вмотивованого рішення суду як виключну міру, яка може застосовуватися лише в невідкладних випадках, пов'язаних із:

1) рятуванням життя людей та цінного майна під час надзвичайних ситуацій;

2) безпосереднім переслідуванням осіб, підозрюваних у вчиненні злочину;

3) припиненням злочину, що загрожує життю осіб, які знаходяться в житлі або іншому володінні.

Зазначені норми кореспондуються з положеннями статті 30 Конституції України, згідно якої кожному гарантується недоторканність житла. Не допускається проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду чи обшуку інакше як за вмотивованим рішенням суду.

У невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні злочину, можливий інший, встановлений законом, порядок проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду і обшуку.

Поділяючи думку П. Г. Назаренка, слід звернути увагу, що норми Основного Закону України відрізняється від норм ч. 2 ст. 8 Європейської конвенції з прав людини. Відмінність полягає у тому, що вітчизняний законодавець передбачив недоторканність не тільки житла, але й іншого володіння особи, тим самим створивши для власних правоохоронних органів більш складні умови для виконання покладених на них державою завдань та обов'язків, ніж в країнах Європи¹.

Так, Загальна декларація прав людини та Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод проголошують право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції.

Європейським судом з прав людини дещо розширено вектор тлумачення поняття «житло», під яким розуміється не лише власне житло фізичних осіб, але й офісні приміщення, які належать фізичним особам, а також офіси юридичних осіб, їх філій та інші приміщення. Таке тлумачення повністю співзвучне французькому варіанту тексту, адже слово «domicile» має навіть

¹ Назаренко П. Г. Принцип недоторканності житла та іншого володіння особи: загальнотеоретичний аналіз. Науковий вісник Ужгородського національного університету, 2016. Серія ПРАВО. Випуск 38. Том 2. С. 124.

ширше значення, ніж «home», і може поширюватися на діловий офіс типу адвокатського¹.

Пленум Верховного Суду України в постанові від 28 березня 2008 року № 2 «Про деякі питання застосування судами України законодавства при дачі дозволів на тимчасове обмеження окремих конституційних прав і свобод людини і громадянина під час здійснення оперативно-розшукової діяльності, дізнання і досудового слідства», визначив, що під житлом треба розуміти:

1) особистий будинок з усіма приміщеннями, які призначені для постійного чи тимчасового проживання в них, а також ті приміщення, які хоча й не призначені для постійного чи тимчасового проживання в них, але є складовою будинку;

2) будь-яке житлове приміщення, незалежно від форми власності, яке належить до житлового фонду і використовується для постійного або тимчасового проживання (будинок, квартира в будинку будь-якої форми власності, окрема кімната в квартирі тощо);

3) будь-яке інше приміщення або забудова, які не належать до житлового фонду, але пристосовані для тимчасового проживання (дача, садовий будинок тощо).

Українським законодавством гарантується недоторканність не тільки житла, а й іншого володіння особи. Пленум Верховного Суду в згаданій постанові зазначив, що під поняттям «інше володіння» слід розуміти такі об'єкти (природного походження та штучно створені), які за своїми властивостями дають змогу туди проникнути і зберегти або приховати певні предмети (речі, цінності). Ними можуть бути, зокрема, земельна ділянка, сарай, гараж, інші господарські будівлі та інші будівлі побутового, виробничого та іншого призначення, камера сховища вокзалу (аеропорту), індивідуальний банківський сейф, автомобіль тощо².

Держава Україна взяла на себе зобов'язання щодо виконання рішень Європейського суду з прав людини у справах проти України; з необхідністю усунення причин порушення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод і протоколів до неї та впровадження в українське судочинство і

¹ Нимитц (Niemietz) против Германии. Судебное решение от 16 декабря 1992 года. URL: <http://www.echr.ru/documents/doc/2461421/2461421.htm>

² Про деякі питання застосування судами України законодавства при дачі дозволів на тимчасове обмеження окремих конституційних прав і свобод людини і громадянина під час здійснення оперативно-розшукової діяльності, дізнання і досудового слідства : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 28 березня 2008 року № 2. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-08#Text>

адміністративну практику європейських стандартів прав людини; створення передумов для зменшення числа заяв до Європейського суду з прав людини проти України.

Серед заходів загального характеру, спрямованих на виконання зазначених зобов'язань слід виділити ті, що направлені на усунення системних проблем та їх першопричини. До них в першу чергу слід віднести внесення змін до чинного законодавства та практики його застосування¹.

Тому слід погодитися з позицією О. В. Білоуса, що положення процесуального законодавства, які регламентують порядок проникнення до житла чи іншого володіння особи у невідкладних випадках, потребують суттєвого вдосконалення. Невідкладний характер таких випадків зумовлює спрощення процедури під час обмеження конституційного права особи на недоторканність житла, що, в свою чергу, вимагає чіткості та ефективності їх законодавчого регламентування².

Для вирішення неузгодженостей українського законодавства слід дослідити положення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод³ та практики Європейського суду з прав людини, рішення якого визнані в Україні джерелом права та мають пріоритет над національним законодавством⁴.

Так, Європейська Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод передбачає більш ширше коло винятків, ніж українське законодавство, коли органи державної влади можуть втручатись у здійснення права особи на недоторканність житла. Зокрема, за нормами Конвенції, таке втручання здійснюється згідно із законом і коли є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб.

Що стосується практики Європейського суду з прав людини, то право на недоторканність такого майна особи, як транспортний засіб взагалі не було предметом розгляду цього міжнародного судового органу. Опосередковано питання

¹ Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23 лютого 2006 року № 3477-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text>

² Білоус О. В. Невідкладні випадки проникнення до житла чи іншого володіння особи у кримінальному провадженні. Судова апеляція. 2014. № 3(36). С. 46.

³ Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : Конвенція Ради Європи від 04 листопада 1950 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

⁴ Про міжнародні договори України : Закон України від 29 червня 2004 року № 1906-IV. URL: / <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text>

силового проникнення поліцейського до транспортного засобу розглядалися, зокрема у справі Макараціс (Makaratzis) проти Греції¹. За матеріалами справи вбачається, що увечері 13 вересня 1995 року в Афінах поліцейські наказали зупинитися громадянину Х. Макарацісу, який проїхав на власному автомобілі червоне світло світлофора у самому центрі міста. Проте Макараціс замість зупинення пришвидшив рух, після чого поліцейські почали його переслідувати на декількох патрульних машинах та мотоциклах. Після того, як Макараціса не зупинили і п'ять дорожніх блоків, розставлених поліцейськими, вони почали стріляти по автомобілю. Макараціс потім наполягав, що стрілянина велася по кузову його транспортного засобу, натомість Уряд Греції запевняв, що поліцейські намагалися поцілити лише в колеса.

Коли Макараціс таки зупинив рух свого автомобіля на заправці, він не вийшов з машини, і тому поліцейські продовжили стріляти. Зрештою, Х. Макараціс був затриманий внаслідок примусового відкриття поліцейськими дверей автомобіля. Також під час арешту затриманому прострелили стопу ноги.

Застосування поліцейськими вогнепальної зброї було визнане судом таким, що порушує вимогам ст. 2 Конвенції. В той же час правомірність силового проникнення до транспортного засобу не піддавалось жодному сумніву.

Під національною безпекою законодавство України розуміє захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз.

Громадська безпека і порядок визначається як захищеність життєво важливих для суспільства та особи інтересів, прав і свобод людини і громадянина, забезпечення яких є пріоритетним завданням діяльності сил безпеки, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб та громадськості, які здійснюють узгоджені заходи щодо реалізації і захисту національних інтересів від впливу загроз².

Таким чином, принцип пропорційності за міжнародним законодавством поширюється на більш широкий спектр суспільних інтересів, що охороняються державою. У цих умовах

¹ Case of Makaratzis v. Greece (Application no. 50385/99). Judgment. Strasbourg. 20 December 2004. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-67820%22%5D%7D>

² Про національну безпеку України : Закон України від 21 червня 2018 року № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>

правоохоронні органи України не мають достатніх повноважень для повноцінної реалізації поставлених перед ними завдань та не спроможні повною мірою забезпечити публічну безпеку і порядок, охорону прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави та протидіяти злочинності.

Найбільш яскраво таке становище проявляється при вчиненні злісної непокори законній вимозі поліцейського особою, яка зачинилася у транспортному засобі. Відсутність законної можливості працівника поліції адекватно реагувати на протиправну поведінку особи не лише нівелює принцип верховенства права, а й створює значний суспільний резонанс та породжує негативні прецеденти уникнення відповідальності шляхом дискредитації правоохоронних органів України.

Як зазначалось раніше, Конституція України передбачає можливість проникнення до житла чи до іншого володіння особи без вмотивованого рішення суду у порядку, встановленому законом, у невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні злочину¹.

Злочином українське законодавство визнає передбачене Кримінальним кодексом суспільно небезпечне винне діяння (дію або бездіяльність), вчинене суб'єктом злочину. За вчинення такого діяння настає кримінальна відповідальність.

Злісна непокора законному розпорядженню або вимозі поліцейського при виконанні ним службових обов'язків, а також вчинення таких же дій щодо члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця у зв'язку з їх участю в охороні громадського порядку визнається адміністративним проступком, за вчинення якого статтею 185 Кодексу України про адміністративні правопорушення передбачена адміністративна відповідальність та накладення стягнення у вигляді штрафу розміром від восьми до п'ятнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від сорока до шістдесяти годин, або виправні роботи на строк від одного до двох місяців з відрахуванням двадцяти процентів заробітку, або адміністративний арешт на строк до п'ятнадцяти діб².

Натомість Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ) ще у 1976 році у справі «Енгель та інші проти Нідерландів» дійшов

¹ Кримінальний кодекс України : Закон України від 05 квітня 2001 року № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

² Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07 грудня 1984 року № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>

висновку, що для цілей Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, поняття «кримінальне обвинувачення» має автономне значення, а не обмежується лише кваліфікацією «криміналу» згідно з національним законодавством.

ЄСПЛ встановив свої критерії для визначення поняття «кримінальне обвинувачення», а саме:

- критерій національного права. Тобто, чи підпадає певне протиправне діяння під ознаки злочину згідно з національними нормами відповідної держави. Цей критерій є «не більше ніж відправною точкою», а отримані таким чином відомості мають лише формальну цінність;

- критерій кола адресатів. Якщо відповідальність поширюється на невизначене коло осіб, то правопорушення підлягає кваліфікації як кримінальне;

- критерій мети та тяжкості наслідків. У випадку, якщо у санкції наявний саме елемент покарання, а передбачені санкції є достатньо суворими, скоєне правопорушення розглядається за природою кримінального злочину¹.

З позицій ЄСПЛ, перший зі згаданих критеріїв має лише відносне значення і є відправною точкою у вирішенні зазначеного питання. Якщо у національному праві правопорушення класифікується як кримінальне, це автоматично означає, що статті 6 та 7 Конвенції підлягають застосуванню. Водночас невизнання певного правопорушення кримінальним на рівні внутрішнього законодавства не означає, що воно не є кримінальним у розумінні Конвенції. У такому разі суд віддає перевагу критеріям, що розглядаються далі².

Злісна непокора законному розпорядженню або вимозі поліцейського при виконанні ним службових обов'язків повною мірою має бути віднесене саме до «кримінального обвинувачення». Уряд України у справі «Надточій проти України» від 15 травня 2008 року (заява № 7460/03)³ визнав карний кримінально-правовий характер Кодексу України про адміністративні правопорушення, адже правова природа адміністративної відповідальності за своєю суттю є аналогічною кримінальній, оскільки також є публічною, пов'язана із

¹ CASE OF ENGEL AND OTHERS v. THE NETHERLANDS (Application no. 5100/71; 5101/71; 5102/71; 5354/72; 5370/72). JUDGMENT. STRASBOURG. 08 June 1976. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-57479%22%5D%7D>;

² Азаров Д. С. Трансформація адміністративних правопорушень у кримінальні проступки: концептуальні засади. Наука і правоохорона. 2013. № 1(19). С. 146.

³ Справа «Надточій проти України» (Заява № 7460/03). Європейський суд з прав людини, Міжнародні суди; Рішення, Справа від 15 травня 2008 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_404

застосуванням державного примусу, ініціюється органами, які наділені владними повноваженнями, а санкції, що застосовуються до особи можуть бути доволі суттєвими для неї.

Зважаючи, що злісна непокора законному розпорядженню або вимозі поліцейського при виконанні ним службових обов'язків, а також вчинення таких же дій щодо члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця у зв'язку з їх участю в охороні громадського порядку за своєю природою є діянням кримінального характеру, законом України може і повинен бути встановлений певний порядок проникнення до транспортного засобу як до іншого володіння особи у невідкладних випадках без вмотивованого рішення суду.

Також заслуговує на окрему увагу правова кваліфікація дій співробітників поліції, спрямованих на порятунок життя тварин, які перебувають у зачинених транспортних засобах. На сьогодні чинна редакція ст. 38 Закону України «Про Національну поліцію» наділяє поліцейських правом проникнення до житла чи іншого володіння особи без вмотивованого рішення суду лише в невідкладних випадках, пов'язаних із рятуванням життя людей та цінного майна під час надзвичайних ситуацій.

Відповідно до ст. 190 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) майном як особливим об'єктом вважаються окрема річ, сукупність речей, а також майнові права та обов'язки.

Річчю є предмет матеріального світу, щодо якого можуть виникати цивільні права та обов'язки (ст. 179 ЦК України)¹.

Зміст поняття «тварина» наданий у Законі України «Про захист тварин від жорстокого поводження», де ці істоти характеризуються як біологічні об'єкти, що відносяться до фауни: сільськогосподарські, домашні, дикі, у тому числі домашня і дика птиця, хутрові, лабораторні, зоопаркові, циркові².

З точки зору цивільно-правових відносин, тварини є особливим об'єктом цивільних прав. На них поширюється правовий режим речі, крім випадків, встановлених законом (ст. 180 ЦК України).

Поняття цінного майна законодавчо наразі не визначено, тому тварин навряд чи можна віднести до цієї категорії об'єктів

¹ Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 року № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

² Про захист тварин від жорстокого поводження : Закон України від 21 лютого 2006 року № 3447-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3447-15#Text>

власності. До того ж було б абсурдним оцінювати необхідність порятунку живої істоти в залежності від її ринкової вартості.

У зв'язку з цим, враховуючи вищезазначене та з метою приведення національного законодавства України у відповідність до норм міжнародного права необхідно внести певні зміни до статті 38 Закону України «Про Національну поліцію» та викласти її у такій редакції: **«Стаття 38. Проникнення до житла чи іншого володіння особи**

1. Поліція може проникнути до житла чи іншого володіння особи без вмотивованого рішення суду лише в невідкладних випадках, пов'язаних із:

1) рятуванням життя людей **або тварин** та цінного майна під час надзвичайних ситуацій;

2) безпосереднім переслідуванням осіб, підозрюваних у вчиненні злочину;

3) припиненням злочину, що загрожує життю осіб, які знаходяться в житлі або іншому володінні.

2. Для подолання злісної непокори законному розпорядженню або вимозі поліцейського при виконанні ним службових обов'язків особою, що перебуває у зачиненому транспортному засобі, поліція може примусово відкрити та проникнути до цього засобу, у тому числі шляхом пошкодження скла, дверей чи запірних пристроїв.

3. Проникнення поліцейського до житла чи іншого володіння особи не може обмежувати її права користуватися власним майном.

4. Про застосування вказаного поліцейського заходу обов'язково складається протокол».

3. Технічне забезпечення примусового відкриття транспортних засобів співробітниками Національної поліції України

Як нами вже зазначалося раніше, задля приведення національного законодавства України у відповідність до норм міжнародного права щодо примусового проникнення представників державних правоохоронних органів до майна особи необхідно внести певні зміни до Закону України «Про Національну поліцію», що дозволятимуть поліцейським проникати до володіння особи у вигляді транспортного засобу в невідкладних випадках, пов'язаних з рятуванням життя не тільки людей, але й тварин, а також примусово відкривати

транспортний засіб, у тому числі шляхом пошкодження скла, дверей чи запірних пристроїв, задля подолання злісної непокори законному розпорядженню або вимозі поліцейського при виконанні ним службових обов'язків.

Однак, з приводу цього виникає доречне питання яким саме способом поліцейські повинні здійснювати примусове відкриття транспортного засобу та за допомогою якого технічного приладу, адже такі дії повинні бути безпечними для життя та здоров'я особи, що знаходиться в салоні автомобіля, а також нести мінімальні пошкодження для самого транспортного засобу.

Відповідаючи на ці та інші подібні питання, науковцями Донецького юридичного інституту МВС України спільно з представниками Головного управління Національної поліції в Донецькій області та доцентом кафедри автомобільного транспорту Криворізького національного університету, кандидатом технічних наук, доцентом Артемом Весніним був розроблений абсолютно новий **спеціально зорієнтований пристрій «WINCRUSHER»** (назва від авторів), за допомогою якого можна здійснити примусове відкриття автомобіля з мінімально можливим його пошкодженням та дійсно максимально безпечним способом як для поліцейського, так і для особи, що знаходиться у середині автівки.

Отже, спеціальний пристрій для примусового відкриття транспортних засобів «WINCRUSHER» дозволяє достатньо швидко, якісно та максимально безпечно здійснити примусове відкриття транспортного засобу шляхом руйнування будь-якого з бічних стекол автомобіля. По-перше, саме стекла автомобілів можна зруйнувати вцент з мінімальною потенційною загрозою для здоров'я та життя людей, по-друге, стекла є відносно дешевим складовим елементом у порівнянні з іншими кузовними деталями транспортного засобу.

Основний принцип роботи пристрою полягає у фіксації його на поверхні скла та використанні сконцентрованої ударної енергії від інерційного молота, що приводиться в дію мускульною силою поліцейського.

Зовнішній вигляд пристрою: закріплений та готовий до використання пристрій являє собою жорстку конструкцію, яка складається з фіксуючої рамки, що спирається на поверхню скла за допомогою вакуумних присосок (див. рис. 1 а, б), та розташованого перпендикулярно склу ударного інерційного молоту з рухливим бойком і рукояті для здійснення розгону молоту (див. рис. 2).

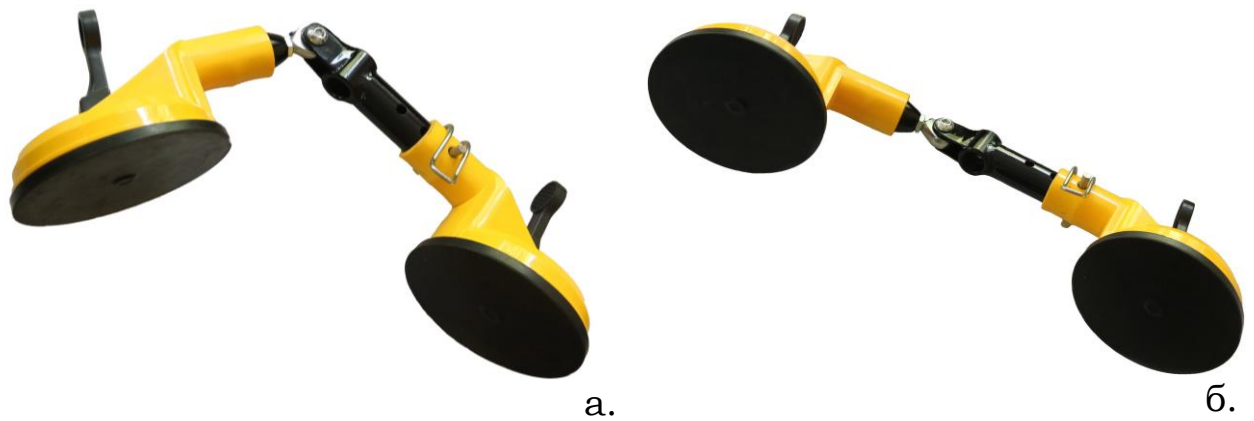

Рис. 1. Загальний вид фіксуючої рамки з вакуумними присосками

Застосування фіксуючих вакуумних присосок надає можливість здійснювати сконцентрований удар без відскоку бойка та суттєво зменшити радіус розльоту уламків скла під площею дії вакуумної присоски. Рухомі частини пристрою, а саме: шток, ударна рукоять (голівка) інерційного молотка та бойок розташовані у корпусі молота і є єдиною цільною конструкцією.

Рис. 2. Загальний вид ударного інерційного молоту

Таким чином, *пристрій* складається з двох окремих елементів – фіксуючої рамки з вакуумними присосками та корпусу ударного інерційного молота.

Принципи побудови пристрою: особливість конструкції характеризується можливістю застосування пристрою на стеклах з різним радіусом випуклості їх поверхні, тобто фактично немає жодних обмежень щодо використання приладу

для певної марки автомобіля чи року його виготовлення. Така «всеїдність» конструктивно забезпечена можливістю руху однієї присоски із забезпеченням незначного обертового руху (див. рис. 3).

Рис. 3. Можливості обертового руху вакуумної присоски відносно осі фіксуючої рамки

Крім того, для більш якісного закріплення приладу та розташування бойка якнайдалі від обличчя людини в автомобілі, передбачена можливість зміни відстані між вакуумними присосками (рис. 4 а, б, в).

а.

б.

в.

Рис. 4. Можливості руху вакуумної присоски повздож осі фіксуєчої рамки: а – мінімальна відстань між вакуумними присосками; б – проміжна відстань між вакуумними присосками; в – максимальна відстань між вакуумними присосками

Збирання приладу проводиться безпосередньо на склі автомобіля, яке буде зруйновано. Кінцева фіксація ударного молоту та здійснення попереднього напруження скла проводиться повертанням корпусу молоту за годинниковою стрілкою. Крок різьблення підбрано таким чином, що зберігається умова самогальмування, тобто унеможливується

відкручення при нанесенні удару, але одночасно враховано і те, що кількість обертів для формування початкового напруження повинна бути мінімальною.

Технічні характеристики пристрою:

маса приладу – 2,5 кг.;

габаритні розміри зібраного приладу: довжина 415...600 мм., ширина 120 мм., висота 400 мм. (з висунутим штоком 580 мм.) (див. рис. 5);

розрахункова сила сконцентрованого удару – 150...200 кг. на 1 мм².

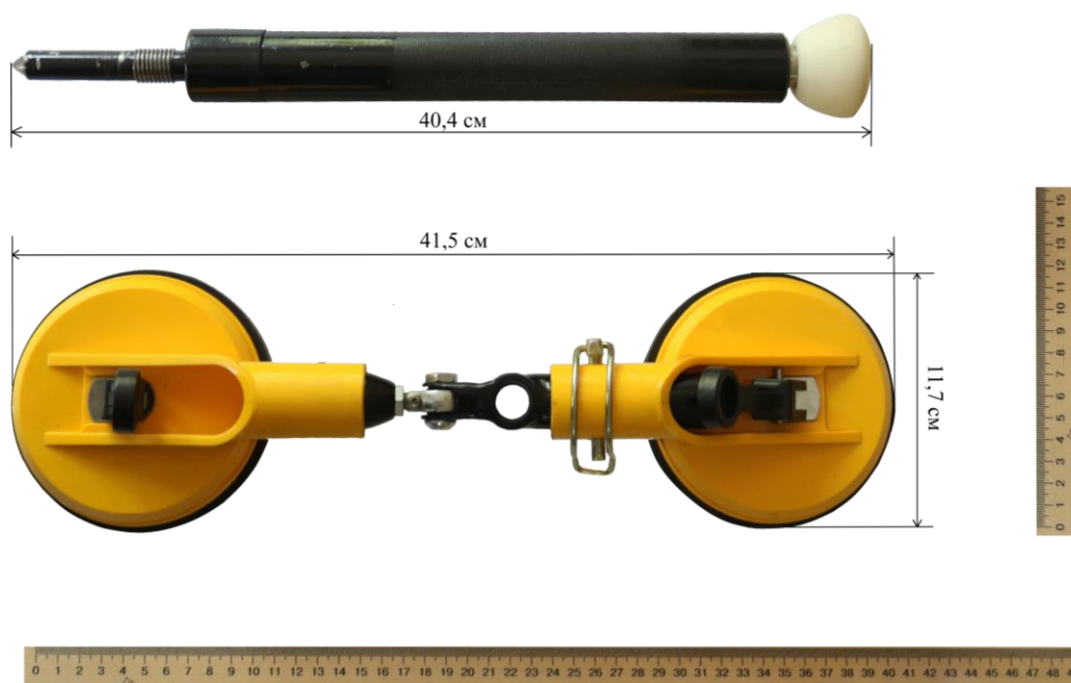

Рис. 5. Габаритні розміри приладу при мінімальній відстані між вакуумними присосками

Для виготовлення приладу використовувались такі матеріали, як: металеві сплави різної твердості, «АВС» пластик, мастилостійка гума, а також автомобільна емаль для зовнішнього покриття з метою запобігання утворенню іржі.

Прилад розроблено з урахуванням кліматичних умов України, тобто фактично можлива експлуатація у тих самих умовах, що й автомобілів загального користування від – 25 С⁰ до +55 С⁰, відносної вологості при температурі повітря 40 С⁰ – 92...98 % та мінімальному атмосферному тиску 61 кПа.

Застосування приладу не потребує від користувача спеціальної фізичної підготовки або поглиблених технічних

навичок та полягає у дотриманні певної покрокової інструкції, яка складається з таких пунктів:

1) обрати бічне скло автомобіля, яке підлягає руйнуванню та очистити його зовнішню поверхню від бруду або інших часток, що можуть заважати спрацюванню вакуумних присосок;

2) надягнути захисні окуляри та рукавички (див. рис. 6), які ідуть у комплекті з приладом, з метою попередження можливого ураження уламками скла;

3) розмістити на поверхні скла фіксуючу рамку таким чином, щоб одна з присосок розміщувалась навпроти обличчя людини, що знаходиться в салоні, а отвір для укручування корпусу ударного молоту, за можливості, у геометричному центрі скла.

Слід пам'ятати, що, при закріпленні приладу на склі потрібно розташовувати отвір для укручування бойка якнайдалі від обличчя людини, а одну з присосок навпроти обличчя людини в автомобілі. Така орієнтація істотно знизить силу розльоту та кількість уламків в зоні обличчя;

Рис. 6. Захисне обладнання для роботи з пристроєм

4) притискаючи до скла фіксуючу рамку та одночасно переміщуючи важелі на вакуумних присосках, зафіксувати рамку на поверхні скла за допомогою дії присосок;

5) зорієнтувати бойок і відповідно корпус інерційного молоту у отвір для укручування та обертовими рухами за годинниковою стрілкою довести площу виходу бойка до поверхні скла. Довернути корпус до надання характерного спротиву, тобто створення початкового напруження у склі;

б) лівою рукою утримувати корпус інерційного молоту в місті з нанесеним протиковзним покриттям, а правою, тримаючись за ударну рукоять, висунути її максимально з корпусу;

7) різким рухом правої руки з наростаючим прискоренням, засунути шток у корпус інерційного молоту і здійснити удар. Лівою рукою слід утримувати прилад, оскільки при руйнуванні скла його фіксація до того ж самого скла зникає.

Як було відзначено раніше, під час використання приладу слід дотримуватись елементарних заходів безпеки для зберігання здоров'я як людини, що знаходиться у середині транспортного засобу, так і працівника Національної поліції України.

Технічне обслуговування приладу слід проводити два рази на рік, а саме, при переході з весняно-літнього на осінньо-зимовий сезон і навпаки. При проведенні обслуговування необхідно очистити прилад від бруду, змазати отвір для укрупнення бойка на фіксуючій рамці консистентною змазкою (Літол 24), обробити усі рухливі деталі й внутрішню порожнину інерційного молоту рідкою змазкою (WD-40), а гумові присоски рідкою змазкою на силіконовій основі.

Зберігання та транспортування приладу передбачено здійснювати у спеціально розробленій сумці з щільного водонепроникного полімеру, яка містить у собі чотири відділення. Два основних відділення призначені для розташування інерційного ударного молоту у зборі та фіксуючої рамки з вакуумними присосками. Ще два відділення призначено для зберігання захисних окулярів й рукавичок, а також змащувальних й обтирочних матеріалів для обслуговування пристрою.

Загальні габарити укомплектованої сумки з пристроєм складають 420 мм. х 100 мм.

Спеціальний пристрій «WINCRUSHER» у транспортувальному стані розміщується у багажному відділенні патрульного автомобіля та безпосередньо виймається і збирається тільки у разі виникнення такої необхідності.

4. Нормативно-правове забезпечення використання спеціального пристрою для примусового відкриття транспортних засобів

Як нами вже зазначалося раніше, створений спеціально для примусового відкриття транспортних засобів пристрій «WINCRUSHER» може використовуватись працівниками Національної поліції України для подолання злісної непокори законному розпорядженню або вимозі поліцейського особою, що перебуває у зачиненому транспортному засобі, шляхом примусового відкриття автомобіля через пошкодження скла, дверей чи запірних пристроїв цього транспортного засобу.

Однак, для того, щоб підрозділи Національної поліції України могли повноцінно та безперешкодно використовувати «WINCRUSHER» у своїй діяльності, необхідне, перш за все, закріплення нормативно-правової бази його використання на державному рівні.

Враховуючи той факт, що пристрій «WINCRUSHER» розроблений як спеціальний поліцейський засіб, то необхідно внести певні зміни до Закону України «Про Національну поліцію», адже саме цим нормативно-правовим актом закріплюються перелік, порядок та правила використання спеціальних засобів поліцією.

По-перше, необхідно внести зміни до ст. 42 «Поліцейські заходи примусу» в частині доповнення переліку спеціальних засобів, які можуть використовуватись поліцейськими під час виконання своїх повноважень.

Отже, **статтю 42 «Поліцейські заходи примусу» Закону України «Про Національну поліцію»** пропонуємо викласти її у такій редакції:

1. Поліція під час виконання повноважень, визначених цим Законом, уповноважена застосовувати такі заходи примусу:

- 1) фізичний вплив (сила);
- 2) застосування спеціальних засобів;
- 3) застосування вогнепальної зброї.

2. Фізичним впливом є застосування будь-якої фізичної сили, а також спеціальних прийомів боротьби з метою припинення протиправних дій правопорушників.

3. Спеціальні засоби як поліцейські заходи примусу – це сукупність пристроїв, приладів і предметів, спеціально виготовлених, конструктивно призначених і технічно придатних

для **порятунку життя людей або тварин**, захисту людей від ураження різними предметами (у тому числі від зброї), тимчасового (відворотного) ураження людини (правопорушника, супротивника), пригнічення чи обмеження волі людини (психологічної чи фізичної) шляхом здійснення впливу на неї чи предмети, що її оточують, з чітким регулюванням підстав і правил застосування таких засобів та службових тварин.

4. Для виконання своїх повноважень поліцейські можуть використовувати такі спеціальні засоби:

1) гумові та пластикові кийки;
2) електрошокові пристрої контактної та контактнo-дистанційної дії;

3) засоби обмеження рухомості (кайданки, сітки для зв'язування тощо);

4) засоби, споряджені речовинами сльозогінної та дратівної дії;

5) засоби примусової зупинки транспорту;

б) пристрої для примусового відкриття транспортних засобів;

7) спеціальні маркувальні та фарбувальні засоби;

8) службові собаки та службові коні;

9) пристрої, гранати та боеприпаси світлозвукової дії;

10) засоби акустичного та мікрохвильового впливу;

11) пристрої, гранати, боеприпаси та малогабаритні підривні пристрої для руйнування перешкод і примусового відчинення приміщень;

12) пристрої для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії;

13) засоби, споряджені безпечними димоутворюючими препаратами;

14) водомети, бронемашини та інші спеціальні транспортні засоби;

5. Поліцейський за жодних обставин не може застосовувати заходи примусу, не визначені цим Законом.

6. Не є заходом примусу використання поліцейським засобів індивідуального захисту (шоломів, бронежилетів та іншого спеціального екіпірування).

7. Поліцейський зобов'язаний негайно зупинити застосування певного виду заходу примусу в момент досягнення очікуваного результату.

8. Норми забезпечення підрозділів поліції спеціальними засобами та вогнепальною зброєю встановлюються Міністром внутрішніх справ України.

Також необхідно внести зміни до ст. 45 «Застосування спеціальних засобів» в частині доповнення правилами застосування поліцейськими пристроїв для примусового відкриття транспортних засобів.

Отже, **статтю 45 «Застосування спеціальних засобів» Закону України «Про Національну поліцію»** пропонуємо викласти її у такій редакції:

1. Поліцейський для забезпечення публічної безпеки і порядку застосовує спеціальні засоби, визначені цим Законом.

2. Поліцейський уповноважений застосовувати спеціальні засоби тільки у разі, якщо він пройшов відповідну спеціальну підготовку.

3. Загальні правила застосування спеціальних засобів:

1) кайданки та інші засоби обмеження рухомості застосовуються:

а) до особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення та чинить опір поліцейському або намагається втекти;

б) під час затримання особи;

в) під час конвоювання (доставляння) затриманого або заарештованого;

г) якщо особа своїми небезпечними діями може завдати шкоду собі і оточуючим;

г) проведення процесуальних дій з особами у випадках, коли вони можуть створити реальну небезпеку оточуючим або собі;

2) гумові та пластикові кийки застосовуються для:

а) відбиття нападу на поліцейського, іншу особу та/або об'єкт, що перебуває під охороною;

б) затримання особи, яка вчинила правопорушення і чинить злісну непокору законній вимозі поліцейського;

в) припинення групового порушення громадського порядку чи масових заворушень;

3) засоби, споряджені речовинами сльозогінної та дратівної дії, застосовуються для:

а) відбиття нападу на поліцейського, іншу особу та/або об'єкт, що перебуває під охороною;

б) припинення групового порушення громадського порядку чи масових заворушень;

4) засоби примусової зупинки транспорту застосовуються для примусової зупинки транспортного засобу, водій якого не виконав законні вимоги поліцейського щодо зупинки транспортного засобу, або якщо дії водія транспортного засобу створюють загрозу життю чи здоров'ю людини;

5) пристрої для примусового відкриття транспортних засобів застосовують для:

а) порятунку життя людей;

б) порятунку життя тварин;

в) подолання злісної непокори законному розпорядженню або вимозі поліцейського при виконанні ним службових обов'язків особою, що перебуває у зачиненому транспортному засобі;

б) пристрої, гранати, боєприпаси та малогабаритні підривні пристрої для руйнування перешкод і примусового відчинення приміщень застосовуються для:

а) затримання особи;

б) звільнення особи, незаконно позбавленої свободи, яка знаходиться у приміщенні;

7) електрошокові пристрої контактної та контактнo-дистанційної дії застосовуються для:

а) відбиття нападу на поліцейського, іншу особу та/або об'єкт, що перебуває під охороною;

б) відбиття нападу тварини, що загрожує життю і здоров'ю особи чи поліцейського;

8) спеціальні маркувальні та фарбувальні засоби застосовуються для:

а) маркування особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення;

б) припинення групового порушення громадського порядку чи масових заворушень з метою подальшого виявлення осіб та затримання, а також контролю за переміщенням речей;

9) пристрої, гранати та боєприпаси світлозвукової дії, засоби акустичного та мікрохвильового впливу застосовуються для:

а) відбиття нападу на поліцейського, іншу особу та/або об'єкт, що перебуває під охороною;

б) затримання особи, яка чинить збройний опір, або з метою примусити таку особу залишити територію (транспортний засіб, будівлю, споруду, земельну ділянку), де перебуває така особа;

в) звільнення особи, незаконно позбавленої свободи, яка знаходиться у приміщенні;

10) водомети, бронемашини та інші спеціальні транспортні засоби застосовуються для:

а) припинення групового порушення громадського порядку чи масових заворушень;

б) відбиття групового нападу, що загрожує життю та здоров'ю людей;

в) примусової зупинки транспортного засобу, водій якого не виконав законні вимоги поліцейського зупинитися;

г) затримання озброєної особи, яка підозрюється у вчиненні злочину;

11) пристрої для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, застосовуються для:

а) захисту від нападу, що загрожує життю та здоров'ю людей, у тому числі поліцейського;

б) відбиття збройного нападу на об'єкти, що перебувають під охороною, конвої, житлові та нежитлові приміщення, а також для звільнення їх у разі захоплення;

в) затримання особи, яка підозрюється у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого злочину і яка намагається втекти;

г) затримання особи, яка чинить збройний опір або намагається втекти з-під варти;

г) затримання озброєної особи, яка погрожує застосуванням зброї та інших предметів, що загрожують життю чи здоров'ю людей, у тому числі поліцейського;

д) подання сигналу тривоги або виклику допоміжних сил;

е) знешкодження тварини, яка загрожує життю чи здоров'ю людей, у тому числі поліцейського;

е) припинення групового порушення громадського порядку чи масових заворушень;

ж) відбиття групового нападу, що загрожує життю чи здоров'ю людей;

12) засоби, споряджені безпечними димоутворювальними препаратами, застосовуються для:

а) забезпечення маскуванню дій поліцейських, спрямованих на затримання особи, яка чинить збройний опір, або для того, щоб примусити таку особу залишити територію (транспортний засіб, будівлю, споруду, земельну ділянку), на якій вона перебуває;

б) звільнення особи, незаконно позбавленої свободи;

13) службовий собака застосовується під час:

- а) патрулювання;
 - б) переслідування та затримання особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення;
 - в) під час конвоювання (доставлення) затриманої або заарештованої особи;
 - г) для відбиття нападу на особу та/або поліцейського;
- 14) службовий кінць застосовується під час:
- а) патрулювання;
 - б) переслідування та затримання особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення.

4. Поліції (поліцейському) заборонено:

1) наносити удари гумовими (пластиковими) кийками по голові, шиї, ключичній ділянці, статевих органах, попереку (куприку) і в живіт;

2) під час застосування засобів, споряджених речовинами сльозогінної та дратівної дії, здійснювати прицільну стрільбу по людях, розкидання і відстрілювання гранат у натовп, повторне застосування їх у межах зони ураження в період дії цих речовин;

3) відстрілювати патрони, споряджені гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, з порушенням визначених технічними характеристиками вимог щодо відстані від особи та стрільби в окремі частини голови і тіла людини;

4) застосовувати водомети при температурі повітря нижче +10°C;

5) застосовувати засоби примусової зупинки транспорту для примусової зупинки мотоциклів, мотоколясок, моторолерів, мопедів, транспортного засобу, що здійснює пасажирські перевезення, а також застосовувати такі засоби на гірських шляхах або ділянках шляхів з обмеженою видимістю, залізничних переїздах, мостах, шляхопроводах, естакадах, у тунелях;

6) застосовувати кайданки більше ніж 2 години безперервного використання або без послаблення їх тиску.

5. Застосування малогабаритного підривного пристрою для відкриття приміщень є виправданим, якщо шкода, заподіяна охоронюваним законом правам та інтересам, є меншою, ніж шкода, яку вдалося відвернути.

6. Поліцейський зобов'язаний у письмовій формі повідомити свого керівника про застосування до особи спеціального засобу.

Якщо поліцейський заподіяв особі поранення або каліцтво внаслідок застосування до неї спеціального засобу, керівник такого поліцейського зобов'язаний негайно повідомити про це відповідного прокурора.

7. Допустимі параметри спеціальних засобів у частині їх фізичного, хімічного та іншого впливу на організм людини визначаються уповноваженими установами центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я.

8. Правила зберігання, носіння та застосування спеціальних засобів, що є на озброєнні поліції, визначаються нормативними актами Міністерства внутрішніх справ України.

ВИСНОВКИ

Задля ефективного виконання покладених на поліцію обов'язків у сфері забезпечення публічної безпеки і порядку, а також охорони прав і свобод людини, поліцейські підрозділи використовують спеціальні засоби як один із різновидів поліцейських заходів примусу. Перелік таких засобів є вичерпним, а це свідчить тільки про те, що поліцейські за жодних обставин не можуть застосовувати інші заходи примусу. Однак, у поліцейській діяльності існують чимало випадків, коли для захисту життя та здоров'я людини, а також припинення чи протидії певних правопорушень, у тому числі з використанням транспортних засобів, необхідне використання інших технічних приладів, що наразі відсутні у підрозділах Національної поліції України. Не виключенням є випадки, коли задля порятунку життя та здоров'я людини або подолання злісної непокори законному розпорядженню або вимозі поліцейського при виконанні ним службових обов'язків необхідно примусово відкрити автомобіль шляхом пошкодження скла, дверей чи запірних пристроїв.

У зв'язку з цим, є актуальним здійснення саме нормативно-правового врегулювання примусового відкриття транспортних засобів, чому і присвячені ці науково-практичні рекомендації. Так, на підставі аналізу вітчизняного та зарубіжного законодавства у сфері застосування поліцейськими підрозділами спеціальних засобів, зокрема, під час здійснення контролю за дорожнім рухом, аналізу певних ситуацій та причин, що зумовляють необхідність примусового відкриття транспортного засобу правопорушника, авторським колективом видання сформульовано ряд нижченаведених положень, спрямованих на поліпшення діяльності підрозділів Національної поліції України у сфері протидії злочинності, захисту життя і здоров'я людей чи тварин, у тому числі, від протиправних посягань.

I. Для порятунку життя тварини як живої істоти та приведення національного законодавства України у відповідність до норм міжнародного права необхідно внести певні зміни до статті 38 Закону України «Про Національну поліцію» в частині доповнення підпункту «рятуванням життя людей та цінного майна під час надзвичайних ситуацій» як невідкладного випадку, що дозволяє поліції проникнути до володіння особи без вмотивованого рішення суду словосполученням «або тварин», а також окремою частиною

статті закріпити таку норму: «Для подолання злісної непокори законному розпорядженню або вимозі поліцейського при виконанні ним службових обов'язків особою, що перебуває у зачиненому транспортному засобі, поліція може примусово відкрити його, у тому числі шляхом пошкодження скла, дверей чи завірних пристроїв».

II. Задля здійснення швидкого та безпечного примусового відкриття транспортного засобу та зведення до мінімуму потенційної можливості його пошкодження, авторським колективом розроблений абсолютно новий спеціальний пристрій «WINCRUSHER», який за своєю характеристикою та технічними властивостями дозволяє максимально швидко, якісно та безпечно здійснити примусове відкриття транспортного засобу шляхом руйнування бічних стекол автомобіля.

III. Враховуючи, що спеціальний пристрій «WINCRUSHER» розроблений науковцями як спеціальний поліцейський засіб для примусового відкриття транспортних засобів, задля повноцінного та безперешкодно його використання поліцейськими підрозділами, необхідно внести зміни до Закону України «Про Національну поліцію» від 02 липня 2015 року № 580-VIII, адже саме цим нормативно-правовим актом закріплюються перелік, порядок та правила використання спеціальних засобів поліцією.

Зокрема, в статті 42 «Поліцейські заходи примусу» визначення «спеціальні засоби як поліцейські заходи примусу» доповнити словосполученням «для порятунку життя людей або тварин» після фрази «спеціально виготовлених, конструктивно призначених і технічно придатних для...».

Також, статтю 42 «Поліцейські заходи примусу» як спеціальним засобом, що можуть використовувати поліцейські під виконання своїх повноважень, слід доповнити «пристрої для примусового відкриття транспортних засобів».

Статтю 45 «Застосування спеціальних засобів» слід доповнити пунктом: «пристрої для примусового відкриття транспортних засобів застосовують для: а) порятунку життя людей; б) порятунку життя тварин; в) подолання злісної непокори законному розпорядженню або вимозі поліцейського при виконанні ним службових обов'язків особою, що перебуває у зачиненому транспортному засобі».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07 грудня 1984 року № 8073-Х. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>
3. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05 квітня 2001 року № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
4. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 року № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
5. Про національну безпеку України : Закон України від 21 червня 2018 року № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>
6. Про Національну поліцію: Закон України від 02 липня 2015 року № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>
7. Про Державну прикордонну службу України : Закон України від 03 квітня 2003 року № 661-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/661-15#Text>
8. Про міжнародні договори України: Закон України від 29 червня 2004 року № 1906-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text>
9. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23 лютого 2006 року № 3477-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text>
10. Про захист тварин від жорстокого поводження : Закон України від 21 лютого 2006 року № 3447-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3447-15#Text>
11. Про схвалення Стратегії розвитку органів системи Міністерства внутрішніх справ на період до 2020 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 листопада 2017 року № 1023-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-2017-%D1%80#Text>
12. Про затвердження Інструкції з організації діяльності кінологічних підрозділів Національної поліції України : Наказ МВС України від 01 листопада 2016 року № 1145. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1544-16#Text>

13. Про затвердження Правил зберігання, носіння та застосування спеціальних засобів «Терен-6», «Терен-7» і «Терен-7М» : Наказ МВС України від 18 жовтня 2018 року № 847. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1508-18#Text>

14. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 56 народних депутатів України про офіційне тлумачення положень ч. 1, ч. 3 ст. 80 Конституції України, ч. 1 ст. 26, ч. 1, ч. 2, ч. 3 ст. 27 Закону України «Про статус народного депутата України» та за конституційним поданням Міністерства внутрішніх справ України про офіційне тлумачення положення ч. 3 ст. 80 Конституції України стосовно затримання народного депутата України (справа про гарантії депутатської недоторканності) від 26 червня 2003 року № 12-рп/2003. Урядовий кур'єр від 16 липня 2003 року. № 129.

15. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень статті 263 Кодексу України про адміністративні правопорушення та пункту 5 частини першої статті 11 Закону України «Про міліцію» (справа про строки адміністративного затримання). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-11>

16. Про деякі питання застосування судами України законодавства при дачі дозволів на тимчасове обмеження окремих конституційних прав і свобод людини і громадянина під час здійснення оперативно-розшукової діяльності, дізнання і досудового слідства : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 28 березня 2008 року № 2. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-08#Text>

17. Загальна декларація прав людини : Декларація Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй від 10 грудня 1948 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text

18. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : Конвенція Ради Європи від 04 листопада 1950 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

19. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права : Пакт Організації Об'єднаних Націй від 16 грудня 1966 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text

20. Code of Conduct for Law Enforcement Officials Adopted by General Assembly resolution 34/169 of 17 December 1979. URL: <https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/LawEnforcementOfficials.aspx>

21. Basic Principles on the Use of Force and Firearms by Law Enforcement Officials. Adopted by the Eighth United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders, Havana, Cuba, 27 August to 7 September 1990. URL: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/useofforceandfirearms.aspx>

22. Резолюція 43/173 Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй від 09 грудня 1988 року «Звід принципів захисту всіх осіб, які піддаються затриманню чи ув'язненню будь-яким чином» : Резолюція Організації Об'єднаних Націй від 09 грудня 1988 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/995_206#Text

23. Резолюція 45/113 Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй від 14 грудня 1990 року : Резолюція Організації Об'єднаних Націй від 14 грудня 1990 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_204#Text

24. Рекомендація Rec (2006) 13 Комітету Міністрів державам-учасницям щодо застосування тримання під вартою, умов, у яких воно відбувається, і запровадження гарантій від зловживань з Пояснювальною запискою URL: <http://khpg.org/index.php?id=1166617725>

25. Соціологи Центру Разумкова зафіксували високий рівень довіри громадян до органів системи МВС / Єдиний портал органів системи МВС України. URL: https://mvs.gov.ua/ua/news/18610_Sociologi_Centru_Razumkova_zafiksuvali_visokiy_riven_doviri_gromadyan_do_organiv_sistemi_MVS.htm

26. Справа «Гарькавий проти України» (Заява № 25978/07). Європейський суд з прав людини, Справа від 18 лютого 2010 року. Офіційний вісник України від 16 липня 2010 року. № 51, с. 182, ст. 1736.

27. Справа «Надточій проти України» (Заява № 7460/03). Європейський суд з прав людини, Міжнародні суди; Рішення, Справа від 15 травня 2008 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_404

28. Нимитц (Niemietz) против Германии. Судебное решение от 16 декабря 1992 года. URL: <http://www.echr.ru/documents/doc/2461421/2461421.htm>

29. Case of Makaratzis v. Greece (Application no. 50385/99). Judgment. Strasbourg. 20 December 2004. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-67820%22%5D%7D>

30. CASE OF ENGEL AND OTHERS v. THE NETHERLANDS (Application no. 5100/71; 5101/71; 5102/71; 5354/72; 5370/72).

JUDGMENT. STRASBOURG. 08 June 1976. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-57479%22%5D%7D>

31. Закон України «Про Національну поліцію» : науково-практичний коментар / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ ; за заг. ред. В. В. Сокурєнка ; [О. І. Безпалова, К. Ю. Мельник, О. О. Юхно та ін. ; передм. В. В. Сокурєнка]. Харків, 2016. 408 с.

32. Азаров Д. С. Трансформація адміністративних правопорушень у кримінальні проступки: концептуальні засади. Наука і правоохорона. 2013. № 1(19). С. 146-151.

33. Білоус О. В. Невідкладні випадки проникнення до житла чи іншого володіння особи у кримінальному провадженні. Судова апеляція. 2014. № 3(36). С. 40-46.

34. Гранчак Т. Презумпція правоти поліцейського в умовах України – крок до європейської практики чи поліцейської держави? Україна: події, факти, коментарі. 2016. № 18. С. 7–18. URL: <http://nbuviar.gov.ua/images/ukraine/2016/ukr18.pdf>.

35. Журко О. Презумпція правоти поліцейського: закон і практика. URL: <https://tsn.ua/blogi/themes/law/prezumpsiya-pravoti-policeyskogo-zakon-i-praktika-754479.html>

36. Назаренко П. Г. Принцип недоторканності житла та іншого володіння особи: загальнотеоретичний аналіз. Науковий вісник Ужгородського національного університету, 2016. Серія ПРАВО. Випуск 38. Том 2. С. 122-125.

37. Пилипів Р. М. Проблеми правозастосування поліцейських заходів під час нагляду за дорожнім рухом. Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. 2017. № 2(77). С. 81-88.

38. Трифонов О. О. О мерах полицейского принуждения по прусскому и нашему законодательству. Антологія міжнародного поліцейського права. (Історія. Предмет. Методи. Норми. Класифікація.) / Під загальною редакцією Ю. І. Римарєнка та ін. Том I. Від камералістики до поліцейстики. Херсон: Айлант, 2010. С. 671.

39. Водій BMW наїхав на патрульного в Києві і закрився в машині. URL: https://zik.ua/news/2019/06/30/vodiy_bmw_naihav_na_patrulnogo_v_kyievi_i_zakryvsya_v_mashyni_1599257

40. В Кривом Роге, поспорив с патрульными, водитель закрылся в автомобиле и повесился. URL: <https://www.0564.ua/news/1930091/v-krivom-roge-posporiv-s-patruelnymi-voditel-zakrylsa-v-avtomobile-i-povesilsa-foto>

41. В Николаеве полицейские хотели эвакуировать «Форд» на «евробляхах»: водитель закрылся в машине. URL: <https://novosti-n.org/news/read/153545.html>

42. У Луцьку п'яний водій зачинився від поліцейських в машині і викликав швидку. URL: [https://konkurent.in.ua/publication/26063/u-lucku-ryanij-vodij-zachinivsia-vid-policejskih-v-mashini-i-viklikav-shvidku-video-/](https://konkurent.in.ua/publication/26063/u-lucku-ryanij-vodij-zachinivsia-vid-policejskih-v-mashini-i-viklikav-shvidku-video/)

43. На буковинському кордоні з Молдовою водій зачинився в авто та ігнорував прикордонників. URL: <https://www.0372.ua/news/2372737/na-bukovinskomu-kordoni-z-moldovou-vodij-zacinivsa-v-avto-ta-ignoruvav-prikordonnikov>

44. У Львові патрульні визволили цуценя із закритого на спеці автомобіля. URL: <http://patrol.police.gov.ua/2019/07/26/u-lvovi-patrulni-vyzvolyly-tsutsenya-iz-zakrytogo-na-spetsi-avtomobilya/>

Авторський колектив

Вітвіцький Сергій Сергійович – ректор Донецького юридичного інституту МВС України, доктор юридичних наук, доцент, полковник поліції

Бичін Сергій Олександрович – начальник Центрального відділу поліції Головного управління Національної поліції в Донецькій області, кандидат юридичних наук, підполковник поліції

Веснін Артем Вячеславович – доцент кафедри автомобільного транспорту Криворізького національного університету, кандидат технічних наук, доцент

Червінчук Андрій Васильович – начальник відділу організації наукової роботи Донецького юридичного інституту МВС України, кандидат юридичних наук

Атаманенко Юлія Юріївна – завідувач науково-дослідної лабораторії з проблемних питань правоохоронної діяльності Донецького юридичного інституту МВС України, кандидат технічних наук

Пилипенко Євгенія Олексіївна – старший науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблемних питань правоохоронної діяльності Донецького юридичного інституту МВС України, кандидат юридичних наук, капітан поліції